

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ЦЕНТР НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ТА КООРДИНАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ АДВОКАТІВ З ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ НАЦІОНАЛЬНІЙ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН

ЗА ЧЕРВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН ЗА ЧЕРВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	5
ППостанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.06.2026 у справі №260/89/25 (адміністративне провадження №К/990/15047/26) щодо отримання одноразової грошової допомоги вперше у розмірі 120-кратного прожиткового мінімуму.....	5
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2026 у справі №300/1941/25 (адміністративне провадження №К/990/14145/26) щодо права на отримання одноразової грошової допомоги внаслідок загибелі військовослужбовця з підстав того, що смерть військовослужбовця пов'язана із захистом Батьківщини.....	6
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2026 у справі 120/2559/25 (адміністративне провадження №К/990/44546/25) щодо права повнолітньої доньки на отримання одноразової грошової допомоги.....	7
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.06.2026 у справі №380/1253/24 (адміністративне провадження №К/990/44403/24) щодо виплати одноразової грошової допомоги.....	8
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.07.2026 у справі №382/463/24 (провадження №61-1389св26) щодо права брата на отримання одноразової грошової допомоги.....	10
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.07.2026 у справі №380/4120/24 (адміністративне провадження №К/990/46454/24) щодо стягнення середнього грошового забезпечення.....	12
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.07.2026 у справі №200/8295/24 (провадження №К/990/40681/25) щодо індексації.....	14
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 10.07.2026 у справі №320/36019/23 (адміністративне провадження №К/990/21621/25) щодо права неповнолітньої особи на отримання одноразової грошової допомоги.....	15
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.07.2026 у справі №160/22825/25 (адміністративне провадження №К/990/19128/26) щодо виплати одноразової грошової допомоги.....	16
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.07.2026 у справі №160/22242/24 (провадження №К/990/25339/26) щодо перерозподілу одноразової грошової допомоги.....	17
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20.07.2026 у справі №520/35855/24 (адміністративне провадження №К/990/54724/25) щодо спору членів сім'ї загиблого внаслідок виконання службових обов'язків у період дії воєнного стану (у зв'язку з ліквідацією наслідків ворожого обстрілу в місті Харкові, під час повторного обстрілу) працівника Державної служби з надзвичайних ситуацій права на отримання одноразової грошової допомоги.....	18

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН ЗА ЧЕРВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.07.2026 у справі №185/8186/25 (провадження №61-2146св26) щодо права повнолітньої дитини на отримання одноразової грошової допомоги.....	21
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.07.2026 у справі №314/4851/24 (провадження №61-4546св26) щодо встановлення факту проживання однієї сім'єю для отримання одноразової грошової допомоги.....	21
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 28.07.2026 у справі №240/4561/25 (адміністративне провадження №К/990/12379/26) щодо вирішення питання щодо кола отримувачів одноразової грошової допомоги.....	22
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 03.08.2026 у справі №160/7945/24 (адміністративне провадження №К/990/16853/25) щодо права на одноразову грошову допомогу.....	25
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05.08.2026 у справі №560/5986/25 (провадження №К/990/29198/26) щодо виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги.....	27
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №580/358/25 (адміністративне провадження №К/990/14647/26) щодо кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги.....	29
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №400/6668/24 (адміністративне провадження №К/990/889/26) щодо виплати додаткової винагороди.....	30
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.08.2026 у справі №240/18269/25 (адміністративне провадження №К/990/48789/25) щодо грошового атестату.....	31
ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	32
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2026 у справі №712/1783/25 (провадження №61-1071св26) щодо тлумачення понять «збереження житла за тимчасово відсутніми громадянами» та «втрата членом сім'ї наймача права користування цим житловим приміщенням у разі його вибуття на постійне проживання в інше житлове приміщення».....	32
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2026 у справі №753/4263/21 (провадження №61-4344св24) щодо звільнення кімнати у гуртожитку і щодо преюдиційного установлення певних обставин справи.....	33

ДАЙДЖЕСТ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН ЗА ЧЕРВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ТА З ІНШИХ ПИТАНЬ.....	35
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.06.2026 у справі №131/526/24 (провадження №61-1862св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю.....	35
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.06.2026 у справі №740/3165/24 (провадження №61-3966св26) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю.....	38
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.07.2026 у справі №382/535/25 (провадження №61-4275св26) щодо оголошення фізичної особи померлою.....	42
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.07.2026 у справі №480/6919/24 (адміністративне провадження №К/990/16409/25) щодо належного відповідача у справі.....	45
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.08.2026 у справі №158/3496/25 (провадження №61-7356св26) щодо оголошення особи померлою.....	47
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №240/6876/24 (адміністративне провадження №К/990/23103/26) щодо відмови у наданні статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видачі посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни.....	48

Відповідальний редактор дайджесту:

Вікторія Поліщук

e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Комітет НААУ з питань трудового права

Голова Комітету:

Вікторія Поліщук

e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Заступник голови Комітету:

Катерина Цвєткова

e-mail: k.tsvetkova@mail.unba.org.ua

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.06.2026 у справі №260/89/25 (адміністративне провадження №К/990/15047/26) щодо отримання одноразової грошової допомоги вперше у розмірі 120-кратного прожиткового мінімуму

Позивач на обґрунтування позовних вимог послався на те, що він є особою, звільненою з військової служби, та має право на отримання одноразової грошової допомоги вперше у розмірі 120-кратного прожиткового мінімуму, встановленого у законі для працездатних осіб на 30.10.2017, тобто того року, в якому встановлено інвалідність 1 групи, яка настала не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі строкової служби вперше – 02.09.1966, пов'язану з проходженням військової служби, внаслідок захворювання, що мало місце в період строкової військової служби. Вважає, що Міноборони безпідставно відмовило йому у виплаті одноразової грошової допомоги згідно з пунктом 32 Протоколу від 20.09.2024.

Обґрунтування Суду. Механізм призначення і виплати одноразової грошової допомоги врегульовано у статті 16-3 Закону №2011-XII.

З метою реалізації норм статті 16-3 Закону №2011-XII Кабінетом Міністрів України затверджено Порядок №975.

У пункті 3 Порядку №975 (у редакції на момент виникнення спірних правовідносин) передбачено, що днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності є дата, що зазначена у довідці медико-соціальної експертної комісії.

Згідно з довідкою до акта огляду МСЕК серії АВ №0741796 від 30.10.2017 ОСОБА_1 встановлено I групу інвалідності з 30.10.2017 – захворювання, отримане в період проходження військової служби.

До моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №1774-VIII від 06.12.2016 (далі – Закон №1774-VIII) право на одноразову грошову допомогу мали всі військовослужбовці, незалежно від виду проходження військової служби.

Однак з 01.01.2017, після набрання чинності Закону №1774-VIII, у пункті 6 частини другої статті 16 Закону №2011-XII для військовослужбовців строкової військової служби встановлено окремі порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги, відповідно до яких обмежено проміжок часу, у який у разі настання інвалідності виникає право військовослужбовців строкової військової служби на отримання одноразової грошової допомоги, і такий проміжок часу визначено періодом проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження служби.

У разі встановлення інвалідності в період дії зазначеної редакції статті 16 Закону №2011-XII після спливу трьох місяців від дня звільнення зі служби права на отримання вказаної одноразової грошової допомоги у військовослужбовця строкової військової служби не виникає.

Ураховуючи встановлені фактичні обставини у цій справі, зокрема, що інвалідність у позивача настала вперше 02.09.1966, I групу інвалідності встановлено 30.10.2017, колегія суддів дійшла висновку про обґрунтованість висновків судів першої та апеляційної інстанцій, що у статті 16 Закону №2011-XII та положеннях Порядку №975, які діяли на час встановлення позивачу інвалідності I групи, не передбачалося право на отримання одноразової допомоги військовослужбовцю строкової військової служби у разі настання інвалідності після спливу трьох місяців від дати звільнення зі служби.

Ці висновки узгоджуються з висновками Верховного Суду, викладеними, зокрема, у постановках від 04.07.2023 у справі №240/6023/18, від 07.11.2023 у справі №200/10819/20-а, від 23.01.2025 у справі №380/14731/23.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137400734>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2026 у справі №300/1941/25 (адміністративне провадження №К/990/14145/26) щодо права на отримання одноразової грошової допомоги внаслідок загибелі військовослужбовця з підстав того, що смерть військовослужбовця пов'язана із захистом Батьківщини

На обґрунтування позовних вимог позивачка послалася на протиправність рішення Міноборони, яким їй відмовили у виплаті одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000,00 грн відповідно до вимог Постанови №168 та Закону №2011-XII. Зазначає, що має право на отримання одноразової грошової допомоги внаслідок загибелі її чоловіка військовослужбовця з підстав того, що смерть військовослужбовця пов'язана із захистом Батьківщини.

Обґрунтування Суду. Як встановлено судами, зі змісту Витягу з протоколу засідання військово-лікарської комісії Центральної військово-лікарської комісії Збройних Сил України по встановленню причинного зв'язку захворювань (поранень, контузій, травм, каліцтв) від 24.11.2022 за №1886 вбачається, що причиною смерті ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_6 послужило «ЗАХВОРЮВАННЯ, ЯКЕ ПРИЗВЕЛО ДО СМЕРТІ, ТА ПРИЧИНА СМЕРТІ, ТАК, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАХИСТОМ БАТЬКІВЩИНИ». Причина смерті ОСОБА_2 – хронічна ішемічна хвороба серця, коронарокардіосклероз, серцева недостатність. ОСОБА_2 безпосередньо брав участь у здійсненні заходів, пов'язаних із захистом Батьківщини.

Суди попередніх інстанцій, ухвалюючи рішення, дійшли висновку, що причина смерті ОСОБА_2 не пов'язана з безпосередньою участю у здійсненні заходів, пов'язаних із захистом Батьківщини, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, оскільки висновувалися лише на тому, що у Витягу з протоколу засідання 16 Регіональної військово-лікарської комісії від 27.06.2024 №1705 зазначено причину смерті "гострий інфаркт міокарду".

Однак суди не дослідили і не встановили, чи здійснював загиблий ОСОБА_2 заходи, пов'язані із захистом Батьківщини на час смерті, чи пов'язана його смерть із безпосередньою його участю у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та в період здійснення зазначених заходів.

Суди не дослідили наведені документи, які слугували підставою для складання Протоколу засідання Військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв у колишніх військовослужбовців.

Суди не з'ясували, чи брав ОСОБА_2 на час смерті безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

Відповідні документи (бойові накази (бойові розпорядження), журнали бойових дій, журнали ведення оперативної обстановки, бойового донесення або постової відомості, рапорти (донесення) начальника (командира) підрозділу про участь кожного військовослужбовця у бойових діях, у виконання бойових (спеціальних) завдань, із зазначенням військових звань, прізвищ, імен та по батькові, а також кількості днів участі військовослужбовців у таких діях та заходах) не були витребувані і не досліджені судами.

Застосуванню норм матеріального права передуює встановлення обставин у справі, підтвердження їх відповідними доказами. Застосування судом норм матеріального права повинно вирішити спір, який виник між сторонами у конкретних правовідносинах, які мають бути встановлені судами на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин у справі.

Обов'язок суду встановити обставини справи під час розгляду позову впливає з офіційного з'ясування всіх обставин справи як принципу адміністративного судочинства, закріпленого у нормах статті 2 та частини четвертої статті 9 КАС України, відповідно до змісту якого суд вживає передбачені у законі заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів із власної ініціативи. Цей принцип зобов'язує суд до активної ролі в судовому процесі для належного встановлення обставин у справі, що розглядається.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137444470>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.06.2026 у справі 120/2559/25 (адміністративне провадження №К/990/44546/25) щодо права повнолітньої доньки на отримання одноразової грошової допомоги

Особи, які мають право на отримання ОГД, можуть реалізувати це право з дня його виникнення. Днем виникнення такого права є дата загибелі (смерті) особи, зазначеної у пункті 1 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», що вказана у свідоцтві про смерть. Право осіб на отримання ОГД визначається станом на дату загибелі (смерті) військовослужбовця (п. 1.4).

У разі відмови однієї або кількох осіб, які мають право на отримання ОГД, від її отримання або якщо зазначені особи протягом трьох років з дня виникнення у них такого права його не реалізували, їх частки розподіляються між іншими особами, які мають право на ОГД. Відмова засвідчується відповідно до Закону України «Про нотаріат» або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Особам, які мають право на ОГД, виплата їх частки здійснюється незалежно від реалізації такого права іншими особами (п. 1.5).

Якщо після призначення та виплати ОГД у повному розмірі за її отриманням звертаються інші особи, які мають на неї право, питання щодо перерозподілу суми такої допомоги між особами, які мають на неї право, вирішується за взаємною згодою осіб або в судовому порядку (п. 1.6).

ОГД призначається і виплачується рівними частками всім особам, які мають право на її призначення та отримання, за їх особистою заявою чи заявою їх законних представників. Заява (додаток 1) подається до районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦКСП) незалежно від місця реєстрації заявника.

Призначення і виплата ОГД не здійснюються у випадках, визначених у статті 16-4 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Рішення про відмову у призначенні ОГД може бути оскаржене в установленому у законодавстві порядку до суду. У разі звернення отримувача ОГД до суду керівник уповноваженого органу забезпечує участь у судовому засіданні представника уповноваженого органу (п. 1.7).

Аналізуючи наведене, колегія суддів вважає, що за своєю природою одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті) військовослужбовця має компенсаторний характер та спрямована на матеріальну підтримку, наскільки це можливо, всіх членів сім'ї (батьків, дітей, дружину) та утриманців загиблого військовослужбовця після втрати близької людини (годувальника).

Судами встановлено, що донька загиблого – ОСОБА_2, станом на момент загибелі військовослужбовця ОСОБА_3 (батька) вже була повнолітньою і на утриманні загиблого військовослужбовця не перебувала.

Відомості стосовно того, що повнолітня донька загиблого військовослужбовця – ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_4 має права на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" у матеріалах справи також відсутні.

Враховуючи зазначене вище, Суд дійшов висновку, що ОСОБА_1 як дружина загиблого військовослужбовця є єдиною особою, яка має право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн, у зв'язку із чим має право на призначення та виплату такої допомоги у повному обсязі, з урахуванням раніше виплаченої їй суми у розмірі 7 500 000 гривень.

Також слід зазначити, що Верховний Суд у постанові від 08.10.2024 у справі №280/9248/23 наголосив, що у законодавстві не передбачено механізму резервування половини (частини) одноразової грошової допомоги за особою із непідтвердженим соціально-правовим статусом, необхідним для можливості реалізації права у сфері соціального забезпечення (права на призначення та отримання одноразової грошової допомоги у рівних частках на всіх отримувачів), натомість передбачено, що якщо після призначення та виплати одноразової грошової допомоги у повному розмірі за її отриманням звертаються інші особи, які мають на неї право, питання щодо перерозподілу суми такої допомоги між особами, які мають на неї право, вирішується за взаємною згодою осіб або в судовому порядку.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137444312>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.06.2026 у справі №380/1253/24 (адміністративне провадження №К/990/44403/24) щодо виплати одноразової грошової допомоги

Аналіз змісту пункту 2 Постанови №168 свідчить про те, що Кабінет Міністрів України установив дві самостійні альтернативні підстави для виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн:

- загибель особи, зазначеної у пункті 1 цієї постанови, зокрема, військовослужбовця, у період дії воєнного стану;

- смерть військовослужбовця внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва), отриманого під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки й оборони, у період дії воєнного стану, не пізніше ніж через один рік після поранення (контузії, травми, каліцтва).

У другому випадку юридично значущою є не лише безпосередня причина смерті, зазначена в медичних документах, а насамперед встановлений належними та допустимими доказами прямий причинний зв'язок між смертю військовослужбовця та пораненням, контузією, травмою чи каліцтвом, отриманими за обставин, визначених в абзаці шостому пункту 2 Постанови №168.

Тому слід відокремлювати випадки, коли захворювання є самостійною причиною смерті військовослужбовця, від випадків, коли смерть перебуває у прямому причинному зв'язку з документально підтвердженим пораненням, контузією, травмою чи каліцтвом, отриманими у період дії воєнного стану під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони.

Отже, формальний зміст абзаців першого та шостого пункту 2 Постанови №168 вказує на те, що Кабінет Міністрів України установив виплату одноразової грошової допомоги в однаковому розмірі 15 000 000 гривень у разі настання одного і того ж наслідку – смерті особи, але залежно від її причин (загибель або смерть в результаті поранення (контузії, травми, каліцтва)).

Такий підхід відповідає цільовому характеру підвищеної одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн, яка є винятковою соціальною гарантією воєнного часу та має застосовуватися лише за умов, прямо визначених законодавцем. Її розширене застосування без належної правової підстави призводило б до необґрунтованого навантаження на Державний бюджет України, у тому числі на видатки, пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави.

При цьому у пункті 2 Постанови №168 у редакції, чинній станом на 06 серпня 2022 року, прямо не передбачено, що смерть військовослужбовця внаслідок захворювання є самостійною підставою для виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн саме за абзацом шостим цього пункту, якщо не встановлено, що така смерть настала внаслідок поранення, контузії, травми чи каліцтва.

Водночас такий висновок не означає, що смерть військовослужбовця від захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби або із захистом Батьківщини, не породжує права членів його сім'ї на соціальний захист. Така смерть може бути підставою для призначення одноразової грошової допомоги за Законом №2011-XII та Порядком №975, якщо встановлено передбачені у цих нормативно-правових актах умови.

Судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у постанові від 16 червня 2026 року у справі №620/10029/24, вирішуючи питання права на одноразову грошову допомогу в розмірі 15 000 000 грн за пунктом 2 Постанови №168 у подібних правовідносинах, наголосила, що особливе значення для цієї категорії спорів має редакція нормативно-правового акта, який підлягає застосуванню до спірних правовідносин, з урахуванням моменту виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги, зокрема дати смерті військовослужбовця.

Цей суд розмежовував три правові ситуації:

- перша – загибель військовослужбовця у період дії воєнного стану за обставин, які охоплювалися пунктом 2 Постанови №168 у відповідній редакції;
- друга – смерть військовослужбовця внаслідок поранення, контузії, травми чи каліцтва, отриманих за обставин, визначених в абзаці шостому пункту 2 Постанови №168;

- третя – смерть військовослужбовця внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби або із захистом Батьківщини, яка може породжувати право на одноразову грошову допомогу за Законом №2011-XII та Порядком №975, але не охоплюється абзацом шостим пункту 2 Постанови №168 без установлення прямого причинного зв'язку з пораненням, контузією, травмою чи каліцтвом (спеціальних умов, з якими законодавство пов'язує виникнення права саме на підвищену одноразову грошову допомогу у розмірі 15 000 000 гривень).

Судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду вважала, що висновки, викладені в постановах Верховного Суду від 17 липня 2024 року у справі №600/548/23-а та від 22 серпня 2024 року у справі №380/9868/23, про те, що пункт 2 Постанови №168 не обмежує виплату одноразової грошової допомоги лише випадками смерті від поранення (контузії, травми чи каліцтва), а охоплює випадки смерті військовослужбовця в період воєнного стану, пов'язані із захистом Батьківщини, включаючи смерть від захворювання, є такими, що не ґрунтуються на правильному правозастосуванні.

Також сформовано такі висновки:

«1. Положення пункту 2 Постанови №168 підлягають застосуванню у системному взаємозв'язку з положеннями Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» №2011-XII та не можуть тлумачитися відокремлено від нього.

2. Право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої пунктом 2 Постанови №168, виникає у разі загибелі військовослужбовця в період дії воєнного стану, а також у разі смерті військовослужбовця, щодо якої встановлено причинний зв'язок із пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманими під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони.

3. Сам по собі висновок військово-лікарської комісії про зв'язок захворювання із захистом Батьківщини або проходженням військової служби не є безумовною підставою для застосування пункту 2 Постанови №168, якщо матеріалами справи не підтверджено обставин, з якими зазначена постанова пов'язує виникнення права на відповідну виплату.

4. Смерть військовослужбовця внаслідок захворювання не виключає можливості призначення одноразової грошової допомоги, якщо за медичними документами встановлено, що така смерть, незалежно від безпосереднього клінічного механізму її настання, перебуває у причинному зв'язку з пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманими за обставин, визначених пунктом 2 Постанови №168.

5. За відсутності підстав для застосування пункту 2 Постанови №168 питання призначення та виплати одноразової грошової допомоги вирішується відповідно до положень Закону №2011-XII та Порядку №975, з урахуванням установлених ними підстав та умов надання відповідних соціальних гарантій».

У справі, що переглядається в касаційному порядку, суди встановили, що відповідно до витягу з протоколу 16 Регіональної військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв колишнього військовослужбовця №190 від 26 січня 2023 року військовослужбовець ОСОБА_5 помер внаслідок гострої серцево-судинної недостатності внаслідок гострого порушення мозкового кровообігу за геморагічним типом. Комісія встановила, що захворювання солдата ОСОБА_5 і причина смерті пов'язані із захистом Батьківщини.

Саме собою встановлення зв'язку захворювання та причини смерті із захистом Батьківщини не означає, що така смерть є загибеллю у розумінні абзацу першого пункту 2 Постанови №168. За чинного законодавства поняття «загибель» має самостійне юридичне значення і не охоплює кожен випадок смерті військовослужбовця в період дії воєнного стану чи під час виконання обов'язків військової служби.

Водночас суди не встановили та матеріали справи не містять доказів причинного зв'язку смерті ОСОБА_5 з пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманим під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні заходів із національної безпеки і оборони.

Колегія суддів касаційної інстанції відхиляє посилання позивачки на неврахування судом апеляційної інстанції висновків, викладених у постанові Верховного Суду від 17 липня 2024 року у справі №600/548/23-а, оскільки судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду вважала, що висновки, викладені в постановах Верховного Суду від 17 липня 2024 року у справі №600/548/23-а та від 22 серпня 2024 року у справі №380/9868/23, про те, що пункт 2 Постанови №168 не обмежує виплату одноразової грошової допомоги лише випадками смерті від поранення (контузії, травми чи каліцтва), а охоплює випадки смерті військовослужбовця в період воєнного стану, пов'язані із захистом Батьківщини, включаючи смерть від захворювання, є такими, що не ґрунтуються на правильному правозастосуванні.

За таких обставин та висновків Верховного Суду (у справі №620/10029/24) передбачені у пункті 2 Постанови №168 підстави для виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн відсутні.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137606111>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.07.2026 у справі №382/463/24 (провадження №61-1389св26) щодо права брата на отримання одноразової грошової допомоги

Згідно з частиною першої статті 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (тут і далі – у редакції, чинній на час загибелі ОСОБА_3, – ІНФОРМАЦІЯ_2) одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті),

інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві (далі – одноразова грошова допомога), – гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно із цим Законом мають право на її отримання.

Відповідно до положень пункту 1 частини другої статті 16 вказаного Закону одноразова грошова допомога призначається і виплачується у разі, зокрема, загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання обов'язків військової служби.

У пункті 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового та начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, установлено, що сім'ям загиблих осіб, зазначених у пункті 1 цієї постанови, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 15 000 000,00 грн, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, передбачених у статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», крім громадян російської федерації або Республіки Білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн, осіб, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору. Особи, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої у цій постанові, можуть реалізувати це право з дня його виникнення. Днем виникнення такого права є дата загибелі особи, зазначеної у пункті 1 цієї постанови, у період дії воєнного стану, що зазначена у свідоцтві про смерть.

Згідно зі статтею 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» у випадках, зазначених у підпунктах 1 – 3 пункту 2 статті 16 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого (померлого). Утриманцями вважаються члени сім'ї,

які мають право на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» за загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста (особу, звільнену з військової служби, смерть якої настала протягом року після звільнення).

У справі, яка переглядається, суд апеляційної інстанції встановив, що позивач не довів свою належність до переліку осіб, яка у разі встановлення судом факту спільного проживання однією сім'єю із загиблим братом надавала б йому право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Таким чином, встановлення юридичного факту, а саме факту проживання ОСОБА_1 однією сім'єю з братом, не спричинить для нього юридичних наслідків, тобто не призведе до набуття права на отримання одноразової грошової допомоги.

Отже, висновок апеляційного суду про відсутність підстав для задоволення позовних вимог ОСОБА_1 про встановлення факту спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності взаємних прав та обов'язків між ОСОБА_1 та братом ОСОБА_3, а також визнання ОСОБА_1 членом сім'ї загиблого Захисника України ОСОБА_3 є правильним.

Апеляційний суд правильно застосував норми матеріального права, які регулюють спірні правовідносини, у тому числі, норми Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, тобто на час загибелі ОСОБА_3.

Застосування норм права, які регулюють спірні правовідносини, у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, не може вважатися дискримінаційним, позаяк судом під час розгляду справи має застосовуватися той нормативно-правовий акт, який набув чинності та залишається чинним на момент виникнення та припинення спірних правовідносин.

Подібні правові висновки викладено в постанові Великої Палати Верховного Суду від 07 листопада 2024 року у справі №9901/468/21 (провадження №11-1783ai24).

Доводи касаційної скарги про те, що ОСОБА_1 надав належні, допустимі та достатні докази на підтвердження факту його спільного проживання з братом, ведення спільного господарства та наявності взаємних прав та обов'язків, зводяться до незгоди заявника з висновком апеляційного суду та стосуються переоцінки доказів, що з огляду на вимоги статті 400 ЦПК України не належать до повноважень суду касаційної інстанції.

Колегія суддів зазначає, що позивач не довів, що він належить до переліку категорії осіб, що у разі встановлення судом факту спільного проживання однією сім'єю із загиблим братом надавало б йому право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, а саме на час загибелі ОСОБА_3). Встановлення юридичного факту його проживання однією сім'єю з братом не спричинить для нього юридичних наслідків, не призведе до набуття права на отримання одноразової грошової допомоги.

Висновки судів попередніх інстанцій не суперечать висновкам Великої Палати Верховного Суду та Верховного Суду, на які заявник послався на обґрунтування доводів касаційної скарги.

Верховний Суд неодноразово зауважував, що, зважаючи на різноманітність правовідносин та обставин, які стають підставою для виникнення спорів у судах, враховуючи фактичні обставини, які встановлюються судами на підставі наданих сторонами доказів у кожній конкретній справі, суди повинні самостійно здійснювати аналіз правовідносин та оцінку релевантності і необхідності застосування правових висновків Верховного Суду в кожній конкретній справі (постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 лютого 2022 року у справі №201/16373/16-ц, від 08 серпня 2023 року у справі №910/8115/19 (910/13492/21)).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137916059>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.07.2026 у справі №380/4120/24 (адміністративне провадження №К/990/46454/24) щодо стягнення середнього грошового забезпечення

Спірний період стягнення середнього грошового забезпечення у цій справі охоплює період з 19 вересня 2018 року до 28 січня 2024 року.

Відмовляючи ОСОБА_1 у задоволенні позовних вимог про стягнення середнього грошового забезпечення за час затримки розрахунку під час звільнення, суд апеляційної інстанції виходив із того, що позивач виключений зі списків особового складу 18 вересня 2018 року, і безпосередньо після звільнення у нього не виникло жодних зауважень щодо нарахованих і виплачених сум – здійснений розрахунок не був спірним. Лише у травні 2021 року, тобто майже через три роки після звільнення, позивач звернувся до суду з вимогами про виплату індексації грошового забезпечення. Отже, спір про належні позивачу суми при звільненні виник через значний час після звільнення, у зв'язку із чим, на думку апеляційного суду, не настало передбачених у частині другій статті 117 КЗпП України умов для стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку. При цьому суд апеляційної інстанції послався на висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 28 листопада 2022 року у справі №380/693/20.

Верховний Суд не погоджується з таким правовим підходом суду апеляційної інстанції та звертає увагу на правову позицію Великої Палати Верховного Суду, викладену у постанові від 26 лютого 2020 року у справі №821/1083/17 (з урахуванням висновків постанови від 26 червня 2019 року у справі №761/9584/15-ц), зокрема про наявність передбачених у статті 117 КЗпП України підстав для стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку під час звільнення, якщо остаточний розрахунок відбувся на підставі виконання судового рішення.

Указана правова позиція, зокрема щодо наявності передбачених у статті 117 КЗпП України підстав для стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку під час звільнення, якщо навіть остаточний розрахунок відбувся на підставі виконання судового рішення, не піддавалася зміні (відступу).

З огляду на приписи пункту 1 частини другої статті 45 Закону України від 02 червня 2016 року №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» Велика Палата Верховного Суду здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права.

Висновок Великої Палати Верховного Суду, викладений у постанові від 26 лютого 2020 року у справі №821/1083/17 попри те, що безпосередньо стосувався іншого аспекту застосування статті 117 КЗпП України (питання, чи припиняється обов'язок роботодавця виплатити середній заробіток за затримку розрахунку після ухвалення судового рішення про стягнення належних працівнику сум), не піддавався зміні чи відступу і залишається релевантним для застосування статті 117 КЗпП України загалом.

Верховний Суд, спираючись на цю позицію Великої Палати, неодноразово наголошував, що жодною нормою права не обмежено строку, коли особа після виплати належних їй у разі звільнення сум може звернутися до роботодавця або безпосередньо до суду щодо незгоди з їхнім розміром, що надалі впливає на її право на виплату середнього заробітку за час затримки розрахунку під час звільнення.

Саме на цій усталеній правовій позиції Великої Палати, з урахуванням пізнішої та сталої практики Верховного Суду, зокрема постанови від 24 січня 2025 року у справі №380/1607/24, у якій застосовано аналогічний підхід до подібних правовідносин, і ґрунтується застосування статті 117 КЗпП України у цій справі.

Спірний період стягнення середнього грошового забезпечення у цій справі охоплює період з 19 вересня 2018 року по 28 січня 2024 року, який варто умовно поділити на дві частини: до набрання чинності Законом №2352-IX (19 липня 2022 року) і після цього.

Період з 19 вересня 2018 року по 18 липня 2022 року регулюється попередньою редакцією статті 117 КЗпП України, тобто без обмеження строком виплати у шість місяців, однак із можливістю застосування принципу співмірності в разі істотного дисбалансу між простроченою сумою та середнім заробітком за час затримки.

Також період з 19 липня 2022 року по 28 січня 2024 року регулюється у чинній редакції статті 117 КЗпП України, яка обмежує виплату шістьма місяцями.

Отже, у межах цієї справи належить ураховувати норми статті 117 КЗпП України у редакції, яка діяла до 19 липня 2022 року з урахуванням висновків Великої Палати Верховного Суду та Верховного Суду, які безпосередньо стосуються норм статті 117 КЗпП України у редакції, яка діяла до 19 липня 2022 року, а на їхнє виконання підлягає встановленню, зокрема: розмір середнього заробітку за весь час затримки розрахунку під час звільнення; загальний розмір належних позивачу під час звільнення виплат; частка коштів, яка була виплачена позивачу під час звільнення порівняно із загальним розміром належних позивачу під час звільнення виплат; частка коштів, яка не була виплачена позивачу під час звільнення порівняно із загальним розміром належних позивачу у разі звільнення виплат.

А також належить ураховувати приписи чинної редакції статті 117 КЗпП України щодо періоду з 19 липня 2022 року, якою законодавець обмежив виплату середнього заробітку шістьма місяцями, проте без застосування принципу співмірності цієї суми щодо коштів, які роботодавець невчасно сплатив працівнику.

Такий підхід узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, висловленою, зокрема, у постановах від 15 лютого 2024 року у справі №420/11416/23, від 10 квітня 2024 року у справі №360/380/23, від 30 квітня 2024 року у справі №560/6962/23, від 23 травня 2024 року у справі №580/9003/23, які прийняті пізніше, ніж постанова від 28 листопада 2022 року у справі №380/693/20, висновки якої суд апеляційної інстанції застосував у цій справі.

При цьому Велика Палата Верховного Суду у постанові від 08 жовтня 2025 року у справі №489/6074/23, тлумачачи статтю 117 КЗпП України в редакції, чинній після 19 липня 2022 року, дійшла висновку, що з огляду на принципи розумності, справедливості та пропорційності суд і в межах цього шестимісячного строку може зменшити розмір відшкодування, передбаченого у статті 117 КЗпП України.

Верховний Суд звертає увагу, що правова позиція суду касаційної інстанції має насамперед спиратися на чинне на момент виникнення спірних правовідносин нормативне регулювання, оскільки його зміна впливає на застосування такої позиції до відносин, які виникли вже після внесення відповідних змін.

Аналогічне питання вже розглядалося Судовою палатою з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (постанова від 06 грудня 2024 року у справі №440/6856/22), і сформульований нею висновок є застосовним до правовідносин, що розглядаються у цій справі.

Таким чином, суд апеляційної інстанції неправильно застосував положення статті 117 КЗпП України та дійшов помилкового висновку про наявність підстав для відмови ОСОБА_1 у задоволенні позовних вимог про стягнення середнього грошового забезпечення за час затримки розрахунку під час звільнення.

Суд першої інстанції натомість правильно застосував положення статті 117 КЗпП України у редакції, яка діяла до набрання чинності Законом №2352-IX (із застосуванням принципу співмірності), і після цього (з обмеженням виплати шістьма місяцями без застосування принципу співмірності), та визначив суму середнього грошового забезпечення за час затримки розрахунку під час звільнення, яка підлягає стягненню з відповідача на користь позивача, з огляду на межі заявлених позовних вимог (56 946,22 грн), що не оскаржується у межах цього касаційного провадження.

Аналогічні висновки викладено у постанові Верховного Суду від 24 січня 2025 року у справі №380/1607/24.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137907794>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 07.07.2026 у справі №200/8295/24 (провадження №К/990/40681/25) щодо індексації

Суд апеляційної інстанції встановив та матеріалами справи підтверджено, що відповідно до архівної довідки Одеського територіального архівного відділу Галузевого державного архіву Міністерства оборони України про нараховане грошове забезпечення позивача від 12 вересня 2025 року №С-1294/1251, розмір грошового забезпечення позивача (одноразові додаткові види грошового забезпечення відсутні) становив:

за лютий 2018 року: оклад за військове звання – 35,00 грн, посадовий оклад – 720,00 грн, надбавка за вислугу років – 75,50 грн, надбавка НВОВЗ – 415,25 грн, премія – 4644,00 грн, щомісячна додаткова грошова винагорода – 3533,85 грн, всього: 9423,60 гривні;

за березень 2018 року: оклад за військове звання – 600,00 грн, посадовий оклад – 3080,00 грн, надбавка за вислугу років – 920,00 грн, надбавка НВОВЗ – 621,00 грн, премія – 4672,67 грн, всього: 9893,67 гривні.

Різниця становить +470,07 грн (9893,67 грн - 9423,60 гривні).

Отже, грошовий дохід позивача внаслідок підвищення посадових окладів збільшився на 470,07 гривні.

Наведене свідчить, що сума підвищення доходу позивача в березні 2018 року становить 470,07 грн, а сума індексації в березні 2018 року становить 4463,15 грн, тому розмір підвищення доходу є меншим за суму індексації, що склалася у березні 2018 року, що є підставою для нарахування і виплати позивачу індексації-різниці в розмірі 3993,08 грн (4463,15 грн - 470,07 грн) до чергового підвищення тарифних ставок (окладів) або до дати звільнення з посади.

Разом з тим, як уже зазначалося, станом на 01 березня 2018 року позивач займала посаду відповідального виконавця стройової частини відділення персоналу штабу з посадовим окладом 3080 гривень. Водночас наказом Військової частини НОМЕР_1 від 10 березня 2019 року №71 ОСОБА_1 призначено на посаду помічника начальника стройової частини відділення персоналу штабу з посадовим окладом 3440 гривень.

Таким чином, Верховний Суд погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про застосування положень абзаців 4 – 6 пункту 5 Порядку №1078, яке можливе тільки у разі, якщо підвищення тарифних ставок (посадових окладів) відбулося під час проходження служби військовослужбовцем за тією самою посадою, якщо розмір підвищення його доходу дорівнює або є меншим за суму можливої індексації, що склалася у місяці підвищення доходу, а тому позовні вимоги можуть бути задоволені лише по 09 березня 2019 року, адже після цього відсутні підстави для нарахування індексації-різниці, обчисленої за посадою відповідального виконавця стройової частини відділення персоналу штабу, до грошового забезпечення за іншою посадою.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138037906>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 10.07.2026 у справі №320/36019/23 (адміністративне провадження №К/990/21621/25) щодо права неповнолітньої особи на отримання одноразової грошової допомоги

Рішення про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги може бути оскаржене в установленому у законодавстві порядку до суду. У разі звернення отримувача одноразової грошової допомоги до суду керівник уповноваженого органу забезпечує участь у судовому засіданні представника уповноваженого органу (пункт 1.7).

Аналізуючи наведене, колегія суддів вважає, що за своєю природою одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті) військовослужбовця має компенсаторний характер та спрямована на матеріальну підтримку, наскільки це можливо, всіх членів сім'ї (батьків, дітей, дружину) та утриманців загиблого військовослужбовця після втрати близької людини (годувальника).

Суди встановили, що рішенням Міністерства оборони України, яке оформлене протоколом від 07 квітня 2023 року №5/4, заяву позивачки про призначення та виплату одноразової грошової допомоги, передбаченої у Постанові №168, повернуто на доопрацювання з підстав ненадання документів, які відповідно до Закону №2262-XII (копії документів, на підставі яких було призначено пенсію в разі втрати годувальника, судового рішення про встановлення факту перебування на утриманні) підтверджують, що ОСОБА_2 перебувала на утриманні ОСОБА_4.

Тобто фактично вказане рішення відповідача щодо відмови у призначенні позивачці одноразової грошової допомоги мотивовано відсутністю доказів на підтвердження статусу її доньки як члена сім'ї загиблого військовослужбовця.

В ухвалі про закриття провадження у цій адміністративній справі в частині вимог суд першої інстанції зазначив, що вимога про визнання ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, членом сім'ї, яка перебувала на утриманні ОСОБА_4, який загинув ІНФОРМАЦІЯ_2 у населеному пункті Мазанівка, Краматорського району, Донецької області під час здійснення ним заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпечення їх здійснення, не підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Вказана позовна вимога підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, оскільки відповідно до пункту 1 частини першої статті 315 Цивільного процесуального кодексу України суд розглядає справи про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами.

Враховуючи вищевикладене, суди першої та апеляційної інстанцій вказали, що, оскільки на момент прийняття комісією відповідача рішення про повернення на доопрацювання документів для призначення позивачці одноразової грошової допомоги факт її проживання однією сім'єю з ОСОБА_4 та перебування на його утриманні не був доведений, відповідач діяв у межах наданих йому повноважень та у спосіб, встановлений у законодавстві.

За таких обставин суди першої та апеляційної інстанцій обґрунтовано дійшли висновку про відсутність підстав для задоволення позовних вимог. Доводи касаційної скарги у цій частині є необґрунтованими та не спростовують правильності висновків судів попередніх інстанцій.

Колегія суддів зазначає, що за змістом положень статті 161 Закону №2011-XII право на отримання одноразової грошової допомоги, окрім членів сім'ї першого ступеня споріднення, мають також утриманці загиблого. Водночас статус дитини як утриманця особи, яка не є її біологічним батьком (що підтверджується відсутністю відповідного актового запису про народження), не виникає автоматично та не може ґрунтуватися виключно на факті шлюбу між матір'ю дитини та військовослужбовцем. Перебування на утриманні є юридичним фактом, який має бути доведений у встановленому у законі судовому порядку.

Отже, висновок судів попередніх інстанцій про те, що вимога про встановлення факту перебування на утриманні за своїм правовим характером належить до юрисдикції місцевих загальних судів і має розглядатися в порядку цивільного судочинства, є правомірним.

Таким чином, оскільки на момент звернення до Міністерства оборони України та прийняття спірного рішення належних доказів (зокрема, судового рішення, що набрало законної сили) на підтвердження перебування ОСОБА_2 на утриманні загиблого ОСОБА_4 надано не було, відповідно, у відповідача не було правових підстав для визнання позивачки суб'єктом правовідносин з отримання одноразової грошової допомоги. Дії Міністерства оборони України щодо повернення документів на доопрацювання для усунення вказаних недоліків повністю відповідали вимогам Порядку №45.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138131728>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.07.2026 у справі №160/22825/25 (адміністративне провадження №К/990/19128/26) щодо виплати одноразової грошової допомоги

Верховний Суд зауважив, якщо причиною смерті військовослужбовця було загальне захворювання, а згідно з висновком Центральної військово-лікарської комісії захворювання та причина смерті пов'язані із захистом Батьківщини, то саме собою встановлення зв'язку захворювання та причини смерті із захистом Батьківщини не означає, що така смерть є загибеллю у розумінні абзацу першого пункту 2 Постанови №168. За чинного законодавства поняття «загибель» має самостійне юридичне значення і не охоплює кожен випадок смерті військовослужбовця в період дії воєнного стану чи під час виконання обов'язків військової служби.

Водночас, якщо не встановлено та немає доказів причинного зв'язку смерті військовослужбовця з пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманими під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні заходів із національної безпеки і оборони, то за таких обставин передбачені у пункті 2 Постанови №168 підстави для виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн відсутні.

Судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у постанові від 16.06.2026 у справі №620/10029/24 також наголосила, що смерть військовослужбовця від захворювання, пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби або із захистом Батьківщини, також породжує права членів його сім'ї на соціальний захист і така смерть може бути підставою для призначення одноразової грошової допомоги за Законом №2011-XII та Порядком №975, якщо встановлено передбачені у цих нормативно-правових актах умови.

У справі, що переглядається в касаційному порядку, суди попередніх інстанцій установили, що старший лейтенант ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_6, помер ІНФОРМАЦІЯ_1 внаслідок захворювання «серцево-судинна недостатність. Гіпертонічна хвороба з переважним ураженням серця». Захворювання, яке призвело до смерті, так, пов'язане із захистом Батьківщини. Смерть у місці проведення бойових дій.

Водночас суди не встановили та матеріали справи не містять доказів причинного зв'язку смерті ОСОБА_4 саме з пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманими під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні заходів із національної безпеки і оборони.

Верховний Суд відхиляє посилання позивачки на неврахування судом апеляційної інстанції висновків, викладених у постанові Верховного Суду від 17.07.2024 у справі №600/548/23-а та від 22.08.2024 у справі №380/9868/23, оскільки судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду вважала, що висновки, викладені в цих постановах про те, що пункт 2 Постанови №168 не обмежує виплату одноразової грошової допомоги лише випадками смерті від поранення (контузії, травми чи каліцтва), а охоплює випадки смерті військовослужбовця в період воєнного стану, пов'язані із захистом Батьківщини, включаючи смерть від захворювання, є такими, що не ґрунтуються на правильному правозастосуванні.

Застосовуючи правові висновки Верховного Суду у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду, сформульовані в постанові від 16.06.2026 у справі №620/10029/24, до спірних правовідносин, Верховний Суд вважає, що передбачені у пункті 2 Постанови №168 підстави для виплати одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 грн дружині ОСОБА_1 та синам ОСОБА_2 і ОСОБА_3 померлого ІНФОРМАЦІЯ_1 внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини, старшого лейтенанта ОСОБА_4, немає.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138243966>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.07.2026 у справі №160/22242/24 (провадження №К/990/25339/26) щодо перерозподілу одноразової грошової допомоги

Нормативно врегульовано, що перерозподіл виплаченої суми одноразової грошової допомоги вирішується за взаємною згодою осіб або в судовому порядку між особами, які її отримали та/чи претендують відповідно до вимог пункту 2 Постанови №168.

Проте на час звернення позивачки в інтересах малолітньої дитини до відповідача із заявою про призначення одноразової грошової допомоги (20 квітня 2023 року) та відмови у її призначенні, одноразова грошова допомога не була призначена та виплачена іншим особам, які мають на неї право.

Колегія суддів звертає увагу, що із заявою про виплату одноразової грошової допомоги на доньку ОСОБА_2 позивачка звернулася 20 квітня 2023 року, надавши при цьому повний комплект документів. ІНФОРМАЦІЯ_6 включив доньку до висновку як особу, яка має право на отримання допомоги, проте відповідач у призначенні одноразової грошової допомоги на дитину протиправно відмовив.

Заявлені позивачкою вимоги у цій справі не стосуються питання перерозподілу отриманої суми одноразової грошової допомоги. Першочерговим питанням у цій справі є правомірність відмови відповідача у виплаті одноразової грошової допомоги у зв'язку з відсутністю права на цю допомогу з підстав того, що дитина народилася після загибелі військовослужбовця.

Колегія суддів дійшла висновку, що встановлення права на отримання одноразової грошової допомоги передусь перерозподілу суми такої допомоги і встановлення наявності у дитини права на отримання грошової допомоги у зв'язку із загибеллю її батька, не може ставитись у залежність від перерозподілу цих коштів.

Аналогічний висновок сформував Верховний Суд у постанові від 20 січня 2026 року у справі №400/6411/24.

Ураховуючи, що позивачка має право на отримання одноразової грошової допомоги на дитину загиблого військовослужбовця ОСОБА_2, однак цю допомогу наразі розподілено та виплачено між іншими особами, належним способом захисту права позивачки є зобов'язання відповідача повторно розглянути заяву ОСОБА_1 як законного представника ОСОБА_2 про призначення одноразової грошової допомоги (з огляду на наявність в ОСОБА_2 права на отримання цієї одноразової грошової допомоги).

Колегія суддів зауважує, що Верховний Суд у постанові від 17 листопада 2025 року у справі №560/12192/24 сформував висновок щодо застосування положення пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги» від 09 грудня 2023 року №3515-IX та абзацу 13 пункту 2 Постанови №168, згідно з яким, коли одноразова грошова допомога вже була призначена і виплачена іншим членам сім'ї загиблого, дія пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень не породжує нового права на повторне призначення або додаткову виплату коштів із державного бюджету. У такій ситуації реалізація права дитини можлива лише у спосіб, прямо передбачений в абзаці тринадцятому пункту 2 Постанови №168, – шляхом перерозподілу вже виплаченої суми між отримувачами за їх взаємною згодою або в судовому порядку. Отже, у випадку, коли одноразова грошова допомога вже виплачена, реалізація права дитини здійснюється не через повторне звернення до Міністерства оборони України, а шляхом пред'явлення вимоги до фактичних отримувачів коштів про перерозподіл належної їй частки у встановленому законом порядку.

При цьому колегія суддів зауважує, що обставини справи, що розглядається, є відмінними від наведених у справі №560/12192/24, оскільки у наведеній справі факт батьківства загиблого військовослужбовця та звернення із заявою про призначення виплату одноразової грошової допомоги відбулися після прийняття рішення про призначення та виплати одноразової грошової допомоги батькам загиблого військовослужбовця.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги: «69. За таких обставин, колегія суддів Верховного Суду дійшла висновку про те, що рішення судів першої та апеляційної інстанцій у цій справі підлягають скасуванню, а касаційна скарга – задоволенню».

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138279603>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20.07.2026 у справі №520/35855/24 (адміністративне провадження №К/990/54724/25) щодо спору членів сім'ї загиблого внаслідок виконання службових обов'язків у період дії воєнного стану (у зв'язку з ліквідацією наслідків ворожого обстрілу в місті Харкові, під час повторного обстрілу) працівника Державної служби з надзвичайних ситуацій права на отримання одноразової грошової допомоги

Так, Верховний Суд раніше вже вирішував питання щодо наявності підстав для виникнення у членів сім'ї загиблих осіб, зазначених у пунктах 1 – 1-2 Постанови №168, права на виплату одноразової грошової допомоги у розмірі, встановленому у пункті 2 цієї Постанови №168.

Зокрема, у своїй постанові від 17 вересня 2025 року у справі №440/3321/23 Верховний Суд, зокрема, зазначив, що підстави для виплати одноразової грошової допомоги відповідно до пункту 2 Постанови №168 виникають у разі:

- настання загибелі в період воєнного стану;
- загибель настала під час захисту Батьківщини, безпосередньої участі особи у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії (функціональна ознака);
- загибель настала під час перебування безпосередньо в районах здійснення вказаних заходів (виконанні дій), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора (перелік не вичерпний) (територіальна ознака).

Верховний Суд виходив з того, що з огляду на зміст Постанови №168 слід розмежовувати поняття «в районах їх ведення (здійснення)», яке, з одного боку, використовується у юридичній конструкції з такими функціональними ознаками, як «під час захисту Батьківщини, безпосередньої його участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії» взаємозв'язку вказаних заходів (виконанні дій), з іншого боку – поєднується рівною мірою з кожною окремою такою ознакою формуючи самостійний достатній елемент, який може слугувати критерієм визначення обставини настання загибелі поліцейського, наприклад, «в районі здійснення заходів з відсічі і стримування збройної агресії», та поняття «в районах проведення воєнних (бойових) дій», яке використовується у законодавстві лише в другому реченні пункту 1 Постанови №168 у поєднанні з такими функціональними ознаками, як «безпосередньої участі у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії», вказуючи цим на те, що кожна з функціональних умов для відповідної категорії осіб має здійснюватися виключно в районі саме проведення воєнних (бойових) дій, а не в районі здійснення відповідного заходу.

Отже, ця обставина є доповнювальною й водночас єдальною попередніх двох, вказуючи, з одного боку, на часовий проміжок одночасності виконання функції (заходу, дій) й перебування в місці такого виконання, з іншого – на нерозривність зв'язку функціональної й територіальної ознак у часовому вимірі.

Водночас вказані обставини за їх видами мають становити обов'язкову сукупність у варіативному вигляді відповідного їх підвиду.

Для встановлення наявності підстав виникнення у членів сім'ї загиблого права на одноразову грошову допомогу, у розмірі, встановленому у пункті 2 Постанови №168, в кожному конкретному випадку потребують з'ясування перераховані вище обставини, зокрема конкретизація й належність здійснюваних особою в момент настання її загибелі дій до:

а) захисту Батьківщини;

б) бойових дій;

в) заходів національної безпеки і оборони;

г) відсічі і стримування збройної агресії, а також встановленню й перевірці місця (району) й часу (періоду) вчинюваних дій.

До того ж колегія суддів Верховного Суду зауважила, що запровадження воєнного стану в Україні та його триваючий характер не ототожнюється із веденням активних бойових дій на всій території держави. У зв'язку із цим Кабінет Міністрів України у постанові від 06 грудня 2022 року №1364 «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією» (далі – Постанова №1364) визначив механізм формування єдиного для всіх переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані рф.

Кабінет Міністрів України установив, зокрема, що: перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф (далі – Перелік), затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (далі – Мінреінтеграції) за формою згідно з додатком за погодженням з Міністерством оборони України на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій; до територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, включаються території можливих бойових дій та території активних бойових дій; до Переліку включається тимчасово окупована рф територія України, визначена відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; у Переліку визначаються дата початку та дата завершення бойових дій (дата виникнення та припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації та інше.

Перелік оновлюється у разі потреби, але не рідше ніж двічі на місяць.

Таким чином, з огляду на зміст Постанови №1364 єдиним джерелом інформації про території, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані рф, є наказ Мінреінтеграції, погоджений з Міноборони та сформований на підставі пропозицій військових адміністрацій.

Слід зазначити, що на момент вирішення цієї справи у касаційному порядку Верховний Суд від згаданого висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах не відступав і колегія суддів також не вважає за потрібне ініціювати питання про відступлення від зазначеного висновку.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що наказом Головного управління ДСНС України у Харківській області від 04 квітня 2024 року №391 (зі змінами згідно з наказом ГУ ДСНС України у Харківській області від 12 квітня 2024 року №420) призначена Комісія спеціального розслідування нещасного випадку, що стався на відкритій території біля триповерхового житлового будинку, розташованого за адресою: Харківська область, м. Харків, проспект Любові Малої, будинок 47, п'ятеро потерпілих, у тому числі троє зі смертельним наслідком, що стався 04 квітня 2024 року о 01 годині 50 хвилин.

Згідно з постановою Центральної лікарсько-експертної комісії медичного центру Державної служби України з надзвичайних ситуацій, поранення головного майстер-сержанта служби цивільного захисту ОСОБА_4, 1991 р. н.: «Вибухова травма», яке згідно з лікарським свідоцтвом про смерть №10-12/933-ДМ/24, виданим 05 квітня 2024 року відділом судово-медичної експертизи трупів КЗОЗ «Харківське обласне бюро судово-медичної експертизи» Харківської обласної державної адміністрації, стало причиною його смерті, яка настала ІНФОРМАЦІЯ_5, та відповідно до свідоцтва про смерть серії НОМЕР_5, виданого Другим відділом державної реєстрації актів цивільного стану у місті Харків Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції 08 квітня 2024 року, відповідно до акта №4 за формою Нцз-1 про нещасний випадок, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, затвердженого начальником ГУ ДСНС України у Харківській області 17 квітня 2024 року, акта за формою Нцз-5 спеціального розслідування нещасного випадку, що стався 04 квітня 2024 року о 01 годині 50 хвилин, затвердженого начальником ГУ ДСНС України у Харківській області 17 квітня 2024 року, довідок про безпосередню участь особи у заходах, необхідних для забезпечення оборони України,

захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України №267/640 та №268/640 від 13 травня 2024 року, виданих ГУ ДСНС України у Харківській області членам родини, отримане під час виконання службових обов'язків, у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів.

Отже, як встановили суди попередніх інстанцій, смерть ОСОБА_4 настала ІНФОРМАЦІЯ_5 (у період дії воєнного стану) та під час безпосередньої його участі у забезпеченні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, що відповідає функціональній та часовій ознакам, за яких члени сім'ї загиблого працівника ДСНС набувають право на одноразову грошову допомогу, визначену у пункті 2 Постанови №168.

Водночас суд апеляційної інстанції встановив, що відповідно до чинного на момент виникнення спірних відносин Переліку №309, територія Харківської територіальної громади, до складу якої входить м. Харків, належала до території активних бойових дій з 27 лютого по 15 вересня 2022 року, після чого, по нині, м. Харків перебуває в зоні можливих бойових дій. Як наслідок, відсутня територіальна ознака (обставини перебування ОСОБА_4 на момент смерті (ІНФОРМАЦІЯ_5) на території, на якій ведуться (велися) бойові дії), що виключає виникнення права у позивачів на одноразову грошову допомогу у встановленому у пункті 2 Постанови №168 розмірі.

Верховний Суд зауважує, що на виконання вимог статті 77 КАС України сторони не надали жодних доказів, а суди попередніх інстанцій не встановили належності м. Харкова до районів бойових дій станом на час смерті (загибелі) ОСОБА_4.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138346533>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.07.2026 у справі №185/8186/25 (провадження №61-2146св26) щодо права повнолітньої дитини на отримання одноразової грошової допомоги

Про необхідність встановлення таких обставин, як обов'язкової умови для визнання осіб членами сім'ї, неодноразово зауважував Верховний Суд, зокрема, у змісті постанов від 16 січня 2019 року у справі №343/1821/16-ц (провадження №61-10270св18), від 25 листопада 2019 року у справі №202/5003/16-ц (провадження №61-44809св18) та від 05 лютого 2020 року у справі №712/7830/16-ц (провадження №61-28377св18).

Крім того, як зазначено Верховним Судом у змісті постанови від 13 січня 2021 року у справі №592/17552/18 (провадження №61-8512св20), повне утримання означає відсутність у члена сім'ї інших джерел доходів, крім допомоги померлого. Якщо крім допомоги, що надавалася померлим, особа мала інші джерела доходів, то судам слід встановити, чи була допомога годувальника постійним і основним джерелом засобів до існування.

Постійний характер допомоги означає, що вона була не одноразовою, а надавалася систематично, протягом певного періоду часу, померлий взяв на себе обов'язок щодо утримання цього члена сім'ї. Основне значення допомоги слід з'ясовувати шляхом порівняння розміру допомоги з боку померлого та інших доходів. Вирішення питання залежить від співвідношення розмірів допомоги та інших одержуваних доходів.

Таким чином, у правовідносинах для встановлення факту перебування особи на утриманні померлого судам необхідно дослідити зазначені обставини в сукупності та враховувати, що одержання заявником заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів чи окреме проживання від померлого не є підставою для відмови у встановленні факту перебування на утриманні, коли суд встановить, що основним і постійним джерелом засобів до існування була для заявника допомога з боку особи, яка надавала йому утримання.

Аналогічний правовий висновок викладено Верховним Судом у постанові від 17 червня 2026 року у справі №741/1681/24, провадження №61-5921св26.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138502173>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.07.2026 у справі №314/4851/24 (провадження №61-4546св26) щодо встановлення факту проживання однієї сім'єю для отримання одноразової грошової допомоги

Встановлення факту проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу передбачає доведення перед судом факту їх спільного проживання, наявності у них спільного побуту, виникнення між ними у зв'язку із цим взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю.

Під спільним проживанням слід розуміти постійне фактичне мешкання чоловіка та жінки за однією адресою, збереження ними у такому житлі переважної більшості своїх речей, зокрема щоденного побутового вжитку, сприйняття ними цього місця проживання як свого основного, незалежно від того, що будь-хто з них за особливостями своєї роботи / служби зумовлений тривалий час бути відсутнім за цим місцем проживання (несення військової служби, вахтовий метод роботи).

Зі свого боку спільний побут передбачає ведення жінкою та чоловіком спільного господарства, наявність спільного бюджету, витрат, придбання майна для спільного користування, у тому числі за спільні кошти та внаслідок спільної праці, спільну участь в утриманні житла, його ремонт, спільне харчування, піклування чоловіка та жінки один про одного / надання взаємної допомоги тощо.

До прав та обов'язків, притаманних подружжю, слід віднести, зокрема, але не виключно, існування між чоловіком та жінкою, реалізацію ними особистих немайнових прав, передбачених у главі 6 СК України, тощо. При цьому має бути встановлено і доведено саме сукупність вказаних усталених обставин та відносин, оскільки самі собою, наприклад, факти перебування у близьких стосунках чоловіка та жінки або спільна присутність їх на святах, або пересилання коштів, або періодичний спільний відпочинок, або проживання за однією адресою, факт реєстрації за такою адресою за відсутності інших наведених вище ознак не можуть свідчити, що між чоловіком та жінкою склалися та мали місце усталені відносини, притаманні подружжю.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464536>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 28.07.2026 у справі №240/4561/25 (адміністративне провадження №К/990/12379/26) щодо вирішення питання щодо кола отримувачів одноразової грошової допомоги

Вирішення питання щодо належності особи до кола отримувачів повинно здійснюватися виключно з огляду на правове регулювання, чинне на момент виникнення права, тобто на дату смерті військовослужбовця.

Інше тлумачення призвело б до порушення справедливого балансу між правами осіб, які вже набули право на отримання допомоги станом на дату смерті військовослужбовця, та публічним інтересом у забезпеченні стабільності правового регулювання. Включення до кола отримувачів нових осіб після виникнення права неминує зумовлює зменшення часток тих осіб, які на цей момент уже були визначені у законі як отримувачі, що фактично звужує обсяг їхніх майнових прав. При цьому такий підхід є несумісним із принципом рівності перед законом, оскільки ставить осіб, які набули право раніше, у гірше становище порівняно з тими, хто такого права на момент його виникнення не мав, а також суперечить вимогам правової визначеності як складової верховенства права.

Принцип верховенства права та вимога справедливості не наділяють суд повноваженнями поширювати передбачене у законі право на осіб, яких законодавство, чинне на момент виникнення відповідних правовідносин, не відносило до кола отримувачів одноразової грошової допомоги. Справедливість у таких правовідносинах передбачає не лише врахування індивідуальних життєвих обставин заявника, а й однакове та передбачуване застосування закону до всіх осіб, права яких пов'язуються з однією і тією самою юридично значущою подією – загибеллю (смертю) військовослужбовця.

Розширення судом кола отримувачів одноразової грошової допомоги всупереч положенням закону, чинного на день загибелі військовослужбовця, суперечило б принципам правової визначеності, рівності перед законом та передбачуваності бюджетних зобов'язань держави.

Крім того, з огляду на встановлений у законодавстві порядок розподілу допомоги у рівних частках, включення до кола отримувачів додаткової особи могло б безпосередньо вплинути на розмір часток інших осіб, які набули право на відповідну виплату станом на дату загибелі військовослужбовця.

При цьому колегія суддів не ставить під сумнів добросовісність позивачки, реальність її сімейних відносин із загиблим військовослужбовцем та суспільну значущість належного соціального захисту близьких осіб загиблих захисників України. Водночас добросовісна поведінка особи та фактична наявність сімейних відносин самі собою не утворюють суб'єктивного права на отримання коштів державного бюджету за відсутності передбаченої у законі юридичної підстави.

Зазначений висновок кореспондується з доводами касаційної скарги, тоді як висновки судів першої та апеляційної інстанцій про можливість визначення права позивачки на отримання одноразової грошової допомоги з урахуванням редакції статті 16-1 Закону №2011-XII, чинної на момент її звернення із заявою та прийняття відповідачем оскаржуваного рішення, ґрунтуються на неправильному застосуванні норм матеріального права.

Звертаючись із касаційною скаргою, відповідач також зазначає, що суди попередніх інстанцій помилково надали встановленому судовим рішенням факту проживання позивачки із загиблим військовослужбовцем однією сім'єю без реєстрації шлюбу значення юридичної підстави для віднесення її до кола отримувачів одноразової грошової допомоги, фактично прирівнявши такий факт до наявності статусу члена сім'ї у розумінні статті 16-1 Закону №2011-XII.

Аналізуючи зазначені доводи, колегія суддів зазначає таке.

Як було вище зазначено, у статті 16-1 Закону України №2011-XII (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, тобто станом на дату смерті військовослужбовця) встановлено, що у випадках, зазначених у підпунктах 1 – 3 пункту 2 статті 16 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого (померлого). Утриманнями вважаються члени сім'ї, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" за загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста (особу, звільнену з військової служби, смерть якої настала протягом року після звільнення).

Таким чином, законодавець у редакції норми, чинній на момент смерті військовослужбовця, встановив вичерпний перелік осіб, які мають право на отримання спірної виплати, чітко визначивши конкретні категорії отримувачів, а саме: батьків, одного з подружжя, дітей та утриманців. Отже, до визначеного у статті 16-1 Закону №2011-XII переліку не входить застосована судами попередніх інстанцій загальна категорія «член сім'ї» як самостійна підстава для отримання допомоги. Натомість право на отримання одноразової грошової допомоги мають виключно ті особи, які прямо визначені у законі, або ті, які відповідають спеціальному статусу утриманця та підтверджують його у встановленому порядку.

За таких обставин висновки судів попередніх інстанцій про можливість віднесення позивачки до кола отримувачів одноразової грошової допомоги шляхом застосування категорії «член сім'ї» у широкому розумінні цього поняття є необґрунтованими, оскільки фактично призводять до розширення визначеного у Законі переліку осіб.

Крім того, посилення судів попередніх інстанцій на рішення суду про встановлення факту проживання позивачки із загиблим військовослужбовцем однією сім'єю також не може вважатися належною правовою підставою для віднесення її до кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги.

Сам собою встановлений у судовому порядку факт спільного проживання без реєстрації шлюбу має преюдиційне значення виключно щодо підтвердження відповідних фактичних обставин (спільного побуту, ведення господарства, наявності взаємних прав та обов'язків), може підтверджувати належність позивачки до категорії членів сім'ї у розумінні сімейного законодавства, однак не змінює визначеного у спеціальному законі кола отримувачів такої допомоги.

Верховний Суд також враховує, що згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини для того, щоб «очікування» було «легітимним», воно повинно мати більш конкретний характер, ніж проста надія, і ґрунтуватися на законодавчому положенні або правовому акті, такому як судове рішення, що стосується відповідного майнового інтересу (рішення у справах «Корескэ v. Slovakia» [GC] (заява №44912/98, пп. 49-52), «Вйльбнй Nagy v. Hungary» [GC] (заява №53080/13, п. 75). Оскільки станом на дату смерті військовослужбовця стаття 16-1 Закону №2011-XII не відносила осіб, які проживали із загиблим однією сім'єю без реєстрації шлюбу, до самостійного кола отримувачів одноразової грошової допомоги, у позивачки не було достатньої правової основи для виникнення легітимного очікування на отримання цієї виплати саме з такої підстави.

Колегія суддів додатково наголошує, що положення статті 16-1 Закону №2011-XII у редакції, чинній на момент виникнення права, мають імперативний характер та визначають вичерпний перелік осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, у зв'язку із чим розширення такого переліку шляхом тлумачення чи застосування норм інших галузей права, зокрема Сімейного кодексу України, є недопустимим.

Натомість суди попередніх інстанцій, ототожнивши фактичні сімейні відносини із юридично значущим статусом «члена сім'ї» у розумінні спеціального законодавства, фактично розширили визначений у статті 16-1 Закону №2011-XII перелік осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, що суперечить принципу правової визначеності та виходить за межі допустимого судового тлумачення.

У цьому контексті колегія суддів погоджується з доводами касаційної скарги про те, що встановлений у судовому рішенні факт проживання жінки та чоловіка однією сім'єю без реєстрації шлюбу не є тотожним перебуванню таких осіб у шлюбі та не надає їм статусу подружжя. Відповідно до частини першої статті 21 Сімейного кодексу України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану, тоді як згідно із частиною другою цієї статті проживання однією сім'єю без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя.

Такий підхід узгоджується з висновками Верховного Суду, викладеними у постановках від 31 жовтня 2019 року у справі №461/3169/17 та від 23 січня 2020 року у справі №804/1501/18, відповідно до яких жінка та чоловік, які проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, не належать до категорії подружжя для цілей застосування спеціального законодавства про соціальне забезпечення. Подібний підхід щодо неможливості автоматичного набуття спеціального правового статусу лише на підставі встановлення факту спільного проживання викладено також у постановках Верховного Суду від 19 березня 2021 року у справі №1840/2940/18 та від 06 липня 2022 року у справі №809/1346/17. Отже, посилення скажника на зазначені правові висновки є обґрунтованим, оскільки вони підтверджують необхідність розмежування фактичних сімейних відносин і юридичного статусу подружжя або члена сім'ї, з яким спеціальний закон пов'язує виникнення права на відповідну соціальну виплату.

Таким чином, з урахуванням положень статті 16-1 Закону №2011-XII у редакції, чинній на момент смерті військовослужбовця, встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу саме собою не є юридичним фактом, з яким закон у цей період пов'язував виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги, а відтак не може бути підставою для віднесення позивачки до кола осіб, які мали право на таку виплату.

Колегія суддів також звертає увагу, що використання у зазначеній редакції цієї норми терміна «члени сім'ї» не має самостійного правового значення для визначення кола отримувачів одноразової грошової допомоги, а застосовується виключно у контексті визначення категорії утриманців, яка, на відміну від інших отримувачів, потребує додаткового підтвердження у вигляді наявності права на пенсію у разі втрати годувальника. Наведене додатково свідчить про те, що зазначене поняття не є самостійною підставою для віднесення особи до кола отримувачів відповідної виплати.

За таких обставин висновки судів попередніх інстанцій про те, що сам факт проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу є достатньою підставою для віднесення позивачки до кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, є помилковими, оскільки ґрунтуються на неправильному застосуванні норм матеріального права та призводять до безпідставного розширення визначеного у статті 16-1 Закону №2011-XII переліку таких осіб.

У цьому контексті колегія суддів також враховує, що Закон №3515-IX, яким до статті 16-1 Закону №2011-XII включено, зокрема, жінку (чоловіка), з якою (з яким) загинула (померла) особа проживала однією сім'єю, але не перебувала у шлюбі, не містить положень, які б надавали цій зміні зворотну дію у часі або поширювали її на правовідносини, у яких день виникнення права на одноразову грошову допомогу настав до набрання чинності цим Законом. Тому зазначена законодавча зміна не може бути застосована для визначення кола отримувачів допомоги у зв'язку зі смертю військовослужбовця, яка настанала ІНФОРМАЦІЯ_2.

Визначення підстав, умов та кола осіб, які мають право на соціальні виплати з державного бюджету, належить до сфери соціальної та економічної політики, у межах якої національні органи влади мають пріоритетну компетенцію оцінювати суспільні потреби та доцільність відповідного регулювання (рішення ЄСПЛ «Вйбпй Nagy v. Hungary» [GC], заява №53080/13, п. 113).

Таким чином, застосовуючи спеціальний закон, суд не може шляхом тлумачення поширити нову категорію отримувачів одноразової грошової допомоги на правовідносини, у яких день виникнення права на таку виплату настав до набрання чинності відповідними змінами до цього закону.

Повертаючись до змісту оскаржуваного рішення відповідача, Суд вказує, що за результатами розгляду документів позивачки їх було повернуто на доопрацювання з метою надання документів на підтвердження її перебування на утриманні загиблого військовослужбовця, що у разі доведення може свідчити про належність позивачки до однієї з категорій осіб, визначених у статті 16-1 Закону №2011-XII.

Відповідно до абзаців 2 – 3 пункту 23 Порядку №975 розпорядник бюджетних коштів у місячний строк після надходження від уповноваженого органу висновку щодо виплати одноразової грошової допомоги та документів, зазначених у пунктах 20 і 21 цього Порядку (заяви особи, яка має право на отримання допомоги), приймає рішення про призначення одноразової грошової допомоги або про відмову в її призначенні, або про повернення зазначених документів на доопрацювання (у разі коли документи подано не в повному обсязі, потребують підтвердження обставин, зазначених у документах, чи подано не за належністю) і надсилає зазначене рішення разом з документами уповноваженому органу для видання наказу про виплату такої допомоги особам, які звернулися за нею, а в разі відмови чи повернення документів на доопрацювання – для письмового повідомлення заявнику з обґрунтуванням мотивів відмови чи повернення документів на доопрацювання.

Доопрацювання документів здійснюється у порядку, визначеному в абзаці другому цього пункту, а після надходження додаткових документів приймається рішення про призначення одноразової грошової допомоги в порядку черговості відповідно до дати надходження заяви до розпорядника бюджетних коштів або про відмову в її призначенні.

За таких обставин колегія суддів дійшла висновку, що оскаржуване рішення відповідача є правомірним, оскільки подані позивачкою документи не підтверджували її належності до жодної з категорій отримувачів, прямо визначених у статті 16-1 Закону №2011-XII у редакції, чинній на дату смерті військовослужбовця. За відсутності таких доказів відповідач обґрунтовано повернув документи на доопрацювання з метою надання документів, які могли б підтвердити її статус утриманця у розумінні спеціального законодавства.

Отже, підстави для визнання оскаржуваного рішення протиправним відсутні, а тому рішення судів попередніх інстанцій підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138594484>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 03.08.2026 у справі №160/7945/24 (адміністративне провадження №К/990/16853/25) щодо права на одноразову грошову допомогу

Згідно з пунктом 3 Порядку №975 днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста – дата смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть.

Відповідно до пункту 5 Порядку №975 одноразова грошова допомога призначається і виплачується рівними частинами членам сім'ї, батькам та утриманцям загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста.

Якщо одна із зазначених осіб відмовляється від отримання одноразової грошової допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на її отримання.

Заява про відмову від отримання одноразової грошової допомоги повинна бути нотаріально посвідчена в установленому законодавстві порядку.

Члени сім'ї та батьки загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста визначаються відповідно до Сімейного кодексу України, а утриманці – відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

За обставинами цієї справи у протоколах №11/168 від 20.01.2023 та №42/168 від 22.02.2023 засідання Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних з призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум дружині загиблого 29.08.2022 у період дії воєнного стану капітана ОСОБА_3 – ОСОБА_1 призначено одноразову грошову допомогу в розмірі 1/2 частини 15 000 000 грн в сумі 7 500 000 гривень.

За інформацією Департаменту соціального забезпечення Міністерства оборони України, станом на 19.01.2024 заяви про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку із загибеллю ОСОБА_3 від інших членів сім'ї, окрім ОСОБА_1 на розгляд Комісії не надходили, рішення про призначення допомоги іншим особам, окрім ОСОБА_1, Комісія не приймала.

Тобто рішення про призначення допомоги іншим особам, окрім ОСОБА_1, зокрема повнолітній доньці, відповідач не приймав, ним лише зарезервована частина до вирішення питання щодо наявності права ОСОБА_9 на одноразову грошову допомогу у зв'язку із загибеллю батька.

Колегія суддів звертає увагу, що позивач не оскаржувала рішення Міноборони в частині визначення частки та суми, що підлягає виплаті їй як дружині загиблого військовослужбовця.

Суд звертає увагу, що в межах спору між ОСОБА_1 та відповідачами неможливо вирішувати наявність чи відсутність права на одноразову грошову допомогу у третьої особи ОСОБА_9, оскільки об'єктом судового захисту в адміністративному судочинстві є не будь-який законний інтерес, а порушений суб'єктом владних повноважень стосовно конкретної особи (позивача).

У касаційній скарзі позивачка вказує, що судами попередніх інстанцій не враховано висновки Верховного Суду, які викладені у постанові від 15.10.2024 у справі №140/4695/22.

Проте колегія суддів зазначає, що предметом розгляду у наведеній справі було рішення комісії Міністерства оборони України щодо відмови у призначенні особі одноразової грошової допомоги у зв'язку зі смертю її батька, який помер внаслідок захворювання, пов'язаного із захистом Батьківщини. При цьому позивачка у справі №140/4695/22 була повнолітньою на момент смерті та на момент звернення до Міноборони за одноразовою грошовою допомогою.

У справі №140/4695/22 ключовим питанням було визнання за позивачкою як повнолітньою донькою права на отримання одноразової грошової допомоги, яка передбачена у статті 16 Закону №2011-XII у редакції, чинній на дату смерті – ІНФОРМАЦІЯ_8.

Отже, колегія суддів погоджується з висновком суду апеляційної інстанції, що Міноборони не вчинило протиправних дій відносно позивача, а тому суд апеляційної інстанції правильно відмовив у задоволенні позову в частині визнання протиправними дій Міноборони та ІНФОРМАЦІЯ_3 щодо включення повнолітньої доньки загиблого ОСОБА_3 до переліку осіб, які можуть звернутися за отриманням одноразової грошової допомоги, яка передбачена у Постанові №168, та щодо непризначення ОСОБА_1 (дружині загиблого) одноразової грошової допомоги в розмірі 15 000 000 грн, виключивши повнолітню доньку, на яку зарезервована сума в розмірі 7 500 000 грн, з переліку осіб, які можуть звернутися за отриманням одноразової грошової допомоги, що передбачена у Постанові №168.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138737965>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05.08.2026 у справі №560/5986/25 (провадження №К/990/29198/26) щодо виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги

У пункті 1.4 розділу I наказу Міністерства оборони України №45 від 25 січня 2023 року «Про затвердження Порядку і умов призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовців Збройних Сил України в період дії воєнного стану» (далі – Порядок №45) передбачено, що особи, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, можуть реалізувати це право з дня його виникнення. Днем виникнення такого права є дата загибелі (смерті) особи, зазначеної у пункті 1 Постанови №168, що вказана у свідоцтві про смерть. Право осіб на отримання одноразової грошової допомоги визначається станом на дату загибелі (смерті) військовослужбовця.

З урахуванням наведеного нормативного регулювання та встановлених у справі обставин, колегія суддів дійшла висновку, що право на отримання одноразової грошової допомоги є похідним від юридичного факту загибелі (смерті) військовослужбовця та виникає саме з моменту настання цієї події, що передбачено у положеннях як Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», так і підзаконних нормативно-правових актів, зокрема Постанови №168 та порядків №№975 та 45, що впливає із системного зв'язку статей 16, 16-1, 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та конкретизовано у пунктах 2 Постанови №168 та 3 Порядку №975.

При цьому визначення моменту виникнення такого права має вирішальне значення, оскільки саме з ним законодавець пов'язує встановлення кола осіб, уповноважених на його реалізацію. Такий підхід обумовлений природою спірної соціальної виплати як одноразової, цільової та такої, що підлягає розподілу між визначеним колом осіб у рівних частках, а відтак потребує чіткого та визначеного у часі встановлення суб'єктного складу її отримувачів.

Отже, саме станом на дату смерті військовослужбовця, яка є моментом виникнення права на відповідну виплату, підлягає визначенню коло осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги відповідно до статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Зазначене забезпечує принцип правової визначеності, стабільності бюджетних зобов'язань держави та унеможливлює зміну (збільшення або зменшення) суб'єктного складу отримувачів після настання юридичного факту, з яким закон пов'язує виникнення відповідного права.

З огляду на це наступні зміни законодавства, зокрема розширення переліку осіб, які можуть належати до членів сім'ї військовослужбовця, не мають зворотної дії у часі та не можуть впливати на визначення суб'єктного складу осіб, які набули право на отримання одноразової грошової допомоги, якщо таке право виникло до набрання чинності відповідними змінами. Звернення особи із відповідною заявою є способом реалізації вже набутого права, а не юридичним фактом, з яким закон пов'язує момент його виникнення.

Такий висновок узгоджується з практикою Верховного Суду щодо застосування положень Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Постанови №168 та Порядку №975 у правовідносинах, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 08 жовтня 2024 року у справі №280/9248/23 зазначено, що за пунктом 2 Постанови №168 одноразова грошова допомога у розмірі 15 000 000 грн розподіляється рівними частками між усіма отримувачами, передбаченими у статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а днем виникнення права на її отримання є дата загибелі особи, зазначена у свідоцтві про смерть. Крім того, сформульований вище підхід щодо визначення дати смерті військовослужбовця як моменту виникнення права на одноразову грошову допомогу узгоджується зі сталою практикою Верховного Суду,

зокрема, у постановах від 10 травня 2023 року у справі №640/5320/19, від 22 серпня 2024 року у справі №380/9868/23, від 08 жовтня 2024 року у справі №280/9248/23 та від 10 жовтня 2024 року у справі №420/11608/23, у яких під час вирішення спорів цієї категорії застосовуються положення пункту 3 Порядку №975, у яких визначено, що днем виникнення права на отримання такої допомоги є дата смерті, зазначена у свідоцтві про смерть.

Зазначений підхід також узгоджується зі статтею 58 Конституції України та усталеною практикою Конституційного Суду України (зокрема, у рішеннях від 13 травня 1997 року №1-зп, від 9 лютого 1999 року №1-рп/99, від 5 квітня 2001 року №3-рп/2001, від 13 березня 2012 року №6-рп/2012), відповідно до якої закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; до події, факту або правовідносин застосовується той закон чи інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. Оскільки у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги» від 09 грудня 2023 року №3515-IX не міститься положень про його зворотну дію, він не може змінювати коло осіб, які мали право на одноразову грошову допомогу станом на дату смерті військовослужбовця.

Застосування нової редакції статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», внесеної Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги» від 09 грудня 2023 року №3515-IX, до правовідносин, у яких день виникнення права настав до набрання цим Законом чинності, суперечило б не лише статті 58 Конституції України, а й принципу правової визначеності, оскільки призводило б до непередбачуваної зміни суб'єктного складу отримувачів одноразової грошової допомоги та, відповідно, розміру часток осіб, які були визначені у законі як отримувачі на дату смерті військовослужбовця.

Подібні підходи до розуміння значення правової визначеності у правозастосуванні відображено й у практиці ЄСПЛ, зокрема у справі «Beian v. Romania (no. 1)» (заява №30658/05, п.п. 33-39), в якій Суд наголосив, що коли держава запроваджує законодавство про компенсаційні заходи, таке законодавство має застосовуватися з розумною ясністю та узгодженістю, щоб, наскільки це можливо, уникати правової невизначеності для заінтересованих осіб.

Таким чином, вирішення питання щодо належності особи до кола отримувачів повинно здійснюватися виключно з огляду на правове регулювання, чинне на момент виникнення права, тобто на дату смерті військовослужбовця.

Інше тлумачення призвело б до порушення справедливого балансу між правами осіб, які вже набули право на отримання допомоги станом на дату смерті військовослужбовця, та публічним інтересом у забезпеченні стабільності правового регулювання. Включення до кола отримувачів нових осіб після виникнення права неминує зумовлює зменшення часток тих осіб, які на цей момент уже були визначені у законі як отримувачі, що фактично звужує обсяг їхніх майнових прав. При цьому такий підхід є несумісним із принципом рівності перед законом, оскільки ставить осіб, які набули право раніше, у гірше становище порівняно з тими, хто такого права на момент його виникнення не мав, а також суперечить вимогам правової визначеності як складової верховенства права.

Як було вище зазначено, у статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, тобто станом на дату смерті військовослужбовця) встановлено, що у випадках, зазначених у підпунктах 1 – 3 пункту 2 статті 16 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого (померлого). Утриманцями вважаються члени сім'ї, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» за загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста (особу, звільнену з військової служби, смерть якої настала протягом року після звільнення).

Таким чином, законодавець у редакції норми, чинній на момент смерті військовослужбовця, встановив вичерпний перелік осіб, які мають право на отримання спірної виплати, чітко визначивши конкретні категорії отримувачів, а саме: батьків, одного з подружжя, дітей та утриманців. Отже, до визначеного у статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» переліку не входить застосована судами попередніх інстанцій загальна категорія «член сім'ї» як самостійна підстава для отримання допомоги. Натомість право на отримання одноразової грошової допомоги мають виключно ті особи, які прямо визначені у законі, або ті, які відповідають спеціальному статусу утриманця та підтверджують його у встановленому порядку.

За таких обставин висновки судів попередніх інстанцій про можливість віднесення позивачки до кола отримувачів одноразової грошової допомоги шляхом застосування категорії «член сім'ї» у широкому розумінні цього поняття є необґрунтованими, оскільки фактично призводять до розширення визначеного у Законі переліку осіб.

Крім того, посилання судів попередніх інстанцій на рішення суду про встановлення факту проживання позивачки із загиблим військовослужбовцем однією сім'єю та ведення ними спільного побуту також не може вважатися належною правовою підставою для віднесення її до кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги.

Сам собою встановлений у судовому порядку факт спільного проживання без реєстрації шлюбу має преюдиційне значення виключно щодо підтвердження відповідних фактичних обставин (спільного побуту, ведення господарства, наявності взаємних прав та обов'язків), може підтверджувати належність позивачки до категорії членів сім'ї у розумінні сімейного законодавства, однак не змінює визначеного у спеціальному законі кола отримувачів такої допомоги.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №580/358/25 (адміністративне провадження №К/990/14647/26) щодо кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги

Як було вище зазначено, у статті 16-1 Закону України №2011-XII (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, тобто станом на дату смерті військовослужбовця) встановлено, що у випадках, зазначених у підпунктах 1 – 3 пункту 2 статті 16 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого (померлого). Утриманцями вважаються члени сім'ї, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" за загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста (особу, звільнену з військової служби, смерть якої настала протягом року після звільнення).

Таким чином, законодавець у редакції норми, чинній на момент смерті військовослужбовця, встановив вичерпний перелік осіб, які мають право на отримання спірної виплати, чітко визначивши конкретні категорії отримувачів, а саме: батьків, одного з подружжя, дітей та утриманців. Отже, до визначеного у статті 16-1 Закону України №2011-XII переліку не входить застосована судами попередніх інстанцій загальна категорія «член сім'ї» як самостійна підстава для отримання допомоги. Натомість право на отримання одноразової грошової допомоги мають виключно ті особи, які прямо визначені у законі, або ті, які відповідають спеціальному статусу утриманця та підтверджують його у встановленому порядку.

За таких обставин висновки судів попередніх інстанцій про можливість віднесення позивачки до кола отримувачів одноразової грошової допомоги шляхом застосування категорії «член сім'ї» у широкому розумінні цього поняття є необґрунтованими, оскільки фактично призводять до розширення визначеного у Законі переліку осіб.

Крім того, посилення судів попередніх інстанцій на рішення суду про встановлення факту проживання позивачки із загиблим військовослужбовцем однією сім'єю не може вважатися належною правовою підставою для віднесення її до кола осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги. Сам собою встановлений у судовому порядку факт спільного проживання без реєстрації шлюбу підтверджує відповідні фактичні обставини (спільний побут, ведення господарства, наявність взаємних прав та обов'язків) та існування між позивачкою та загиблим сімейних відносин у розумінні сімейного законодавства, проте не створює статусу подружжя та не замінює встановлених у спеціальному законі умов набуття права на одноразову грошову допомогу.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138837384>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №400/6668/24 (адміністративне провадження №К/990/889/26) щодо виплати додаткової винагороди

Разом з тим суди попередніх інстанцій не з'ясовували, на підставі якого розпорядчого акта, де, за яких умов і обставин, у складі якої військової частини, під чийм підпорядкуванням позивач проходив службу в період з 17 січня 2023 року по 30 листопада 2023 року.

Суди також не встановили обставин, які мають визначальне значення для правильного вирішення цього спору, а саме: які конкретно завдання виконував позивач у період з 17 січня 2023 року по 30 листопада 2023 року, де саме він їх виконував та чим підтверджуються відповідні обставини.

Водночас саме встановлення змісту та характеру завдань, які виконував військовослужбовець у спірний період, є визначальним для вирішення питання про наявність у нього права на отримання додаткової винагороди у збільшеному до 100 000,00 грн розмірі відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України №168.

Якщо позивач упродовж спірного періоду проходив військову службу, однак не виконував бойових чи інших завдань, які є підставою для виплати додаткової винагороди у підвищеному розмірі, суди мали встановити, які саме завдання він фактично виконував та чи належали вони до переліку бойових (спеціальних) завдань, визначених у відповідному нормативному регулюванні.

Зазначені обставини мають істотне значення для правильного вирішення спору та не можуть залишатися поза межами судового дослідження. На необхідність встановлення таких обставин Верховний Суд уже звертав увагу, зокрема у постановках від 22 листопада 2023 року у справі №520/690/23, від 05 червня 2024 року у справі №200/660/23, а також від 06 лютого 2025 року у справі №120/13381/23.

У постанові від 05 грудня 2024 року у справі №200/1347/24 Верховний Суд наголошував, що відповідно до статей 2, 9 КАС України адміністративний суд зобов'язаний вжити визначених у законі заходів для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема щодо виявлення та витребування доказів із власної ініціативи.

Суд не вправі обмежуватися пасивним прийняттям та розглядом доказів, поданих сторонами, а зобов'язаний за власною ініціативою досліджувати важливі для прийняття рішення з правового спору фактичні обставини, залучати їх до провадження та визначати їх правдивість.

Тобто адміністративний суд разом із забезпеченням процесуальної рівності сторін у наданні доказів для доведення їх тверджень зобов'язаний брати на себе ініціативу під час розгляду справи. Такий підхід включає обов'язок адміністративного суду здійснювати активні процесуальні дії для забезпечення повного та всебічного розгляду справи, керуючись встановленими у процесуальному законі механізмами.

Отже, з огляду на характер правовідносин суди попередніх інстанцій мали би з'ясувати, які завдання / заходи у такому разі виконував / здійснював позивач у заявлений період, стосовно якого відповідач висловив заперечення щодо наявності підстав для виплати додаткової винагороди у розмірі 100 000,00 гривні.

У цьому контексті предметом судового дослідження має бути також питання щодо того, а чи могло статися так, що відповідач із певних причин не зафіксував участі позивача у бойових діях та заходах у документах, які є підставою для виплати додаткової винагороди у підвищеному розмірі.

Аналогічного правового висновку за подібних обставин Верховний Суд дійшов у постанові від 05 грудня 2024 року у справі №160/23417/23.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138803329>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.08.2026 у справі №240/18269/25 (адміністративне провадження №К/990/48789/25) щодо грошового атестату

У постанові від 24 червня 2026 року в справі №200/4809/25 Верховний Суд вказував, зокрема, що за пунктом 11.1 Правил організації фінансового забезпечення військових частин, установ, організацій Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту (додаток до наказу Міністерства оборони України 22.05.2017 №280 (у редакції наказу Міністерства оборони України від 22.04.2021 №104)) грошовий атестат видається військовослужбовцю військовою частиною, в якій він перебуває на грошовому забезпеченні, у таких випадках: вибуття до нового місця служби (навчання) з виключенням зі списків особового складу військової частини; зарахування військової частини, що не включена до мережі розпорядників бюджетних коштів, на фінансове забезпечення від однієї військової частини до іншої;

звільнення військовослужбовців з військової служби (крім військовослужбовців строкової військової служби); відрядження військовослужбовців до органів виконавчої влади та інших цивільних установ із залишенням на військовій службі.

Згідно з абзацом першим пункту 11.3 розділу 11 названих Правил грошовий атестат випикується у двох примірниках на кожного військовослужбовця окремо (друкованим способом або ручкою), підписується командиром військової частини і начальником фінансового органу і засвідчується особистим підписом власника грошового атестата та відтиском гербової печатки з найменуванням частини, зазначеної в атестаті, та реєструється в журналі реєстрації вихідної документації.

Перший примірник грошового атестата видається під підпис у картці особового рахунку військовослужбовця, в якій зазначається дата його видачі, а другий залишається в діловодстві фінансового органу військової частини (абзац п'ятий пункту 11.3 розділу 11 Правил №280).

Відповідно до пункту 11.2 розділу 11 Правил №280 у грошовому атестаті зазначаються, зокрема, та невиключно, дані про розмір посадового окладу та окладу за військовим званням станом на день видання цього атестата.

Форма грошового атестата встановлена у додатку 16 Правил №280. За цією формою передбачається відображення в атестаті всіх складових грошового забезпечення військовослужбовця, які йому нараховані та виплачені у день виключення зі списків особового складу військової частини.

Окрім цього, у формі грошового атестата передбачається пункт 14 такого змісту: "Правильність даних, зазначених в атестаті, підтверджую (підпис військовослужбовця)".

На підставі аналізу цих норм Верховний Суд виснував, що про розмір нарахованого та виплаченого грошового забезпечення військовослужбовця, який звільняється з військової служби, дізнається у день виключення його зі списків особового складу військової частини шляхом засвідчення особистим підписом на грошовому атестаті.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138944022>

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2026 у справі №712/1783/25 (провадження №61-1071св26) щодо тлумачення понять «збереження житла за тимчасово відсутніми громадянами» та «втрата членом сім'ї наймача права користування цим житловим приміщенням у разі його вибуття на постійне проживання в інше житлове приміщення»

У статті 71 ЖК України встановлено загальні правила збереження жилого приміщення за тимчасово відсутніми громадянами. За змістом цієї статті у разі тимчасової відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жилає приміщення протягом шести місяців. Якщо наймач або члени його сім'ї були відсутні з поважних причин понад шість місяців, цей строк за заявою відсутнього може бути продовжено наймодавцем, а в разі спору – судом.

Відповідно до статті 72 ЖК України визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням внаслідок відсутності цієї особи понад встановлені строки, провадиться в судовому порядку.

Аналіз статей 71, 72 ЖК України дає підстави для висновку, що особа може бути визнана такою, що втратила право користування жилим приміщенням за двох умов: непроживання особи в жилому приміщенні більше шести місяців та відсутність поважних причин.

Вичерпного переліку таких поважних причин у житловому законодавстві не встановлено, у зв'язку із чим поважність причин відсутності особи за місцем проживання визначається судом у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи.

Аналогічні за змістом правові висновки викладено у постанові Верховного Суду від 02 квітня 2020 року у справі №752/15078/18 (провадження №61-13986св19).

За процесуальним законом на позивача покладається обов'язок довести факт відсутності відповідача понад встановлені у статті 71 ЖК України строки у жилому приміщенні без поважних причин. Початок відліку часу відсутності визначається від дня, коли особа залишила приміщення. Повернення особи до жилого приміщення, яке вона займала, перериває строк тимчасової відсутності. У разі тимчасової відсутності за особою продовжує зберігатися намір ставитися до жилого приміщення як до свого постійного місця проживання, тому під час розгляду позову про визнання особи такою, що втратила право на живу площу, суд повинен ретельно дослідити обставини, які мають значення для встановлення причин довготривалої відсутності.

Аналогічні висновки викладені у постановках Верховного Суду від 24 жовтня 2018 року у справі №490/12384/16-ц (провадження №61-37646св18), від 22 листопада 2018 року у справі №760/13113/14-ц (провадження №61-30912св18), від 26 лютого 2020 року у справі №333/6160/17 (провадження №61-7317св19), від 18 березня 2020 року у справі №182/6536/13 (провадження №61-23089св19), від 22 грудня 2021 року у справі №758/12823/17 (провадження №61-6652св21), від 26 липня 2023 року у справі №754/5333/18 (провадження №61-4094св23).

Втрата житла є найбільш крайньою формою втручання у право на повагу до житла. Концепція «житла» має першочергове значення для особистості людини, самовизначення, фізичної та моральної цілісності, підтримки взаємовідносин з іншими, усталеного та безпечного місця в суспільстві. Враховуючи, що виселення є серйозним втручанням у право особи на повагу до її житла, Суд надає особливої ваги процесуальним гарантіям, наданим особі в процесі прийняття рішення. Зокрема, навіть якщо законне право на зайняття приміщення припинено, особа вправі мати можливість, щоб співрозмірність заходу було визначено незалежним судом у світлі відповідних принципів статті 8 Конвенції.

Відсутність обґрунтування в судовому рішенні підстав застосування законодавства, навіть якщо формальні вимоги було дотримано, може серед інших факторів братися до уваги під час вирішення питання, чи встановлено справедливий баланс заходом, що оскаржується (рішення ЄСПЛ від 02 грудня 2010 року у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України», заява №30856/03, § 41, 44).

У статті 71 ЖК України встановлено загальні правила збереження жилого приміщення за тимчасово відсутніми громадянами. За змістом цієї статті у разі тимчасової відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жила приміщення протягом шести місяців. Якщо наймач або члени його сім'ї були відсутні з поважних причин понад шість місяців, цей строк за заявою відсутнього може бути продовжено наймодавцем, а в разі спору – судом.

Факт тимчасової відсутності і пов'язані із цим правові наслідки, передбачені у статті 71 ЖК України, необхідно відрізняти від факту постійної відсутності особи у закріпленому за нею житловому приміщенні у зв'язку з вибуттям цієї особи на нове місце проживання в інший населений пункт чи в інше приміщення у тому ж населеному пункті. За тимчасової відсутності особа, хоча фактично і не користується житловим приміщенням, проте зберігає наміри відноситися до нього як до свого постійного місця проживання. Під час вибуття особи на нове місце проживання така особа не лише втрачає право користування попереднім житловим приміщенням з моменту вибуття з нього, а й втрачає наміри ставитися до нього як до свого місця постійного проживання.

Верховний Суд вже наголошував на тому, що за правилами частини другої статті 107 ЖК України особа втрачає право користування житловим приміщенням з дня вибуття з нього, натомість за правилами статті 71 ЖК України особа вважається такою, що втратила право користування житловим приміщенням з моменту набрання відповідним рішенням суду законної сили, оскільки саме суд має встановити відсутність у такої особи поважних причин відсутності за місцем попереднього проживання, саме з чим і пов'язується втрата права користування житлом.

Отже, зазначені правила статей 71 та 107 ЖК України є різними за своєю правовою природою й кожна з них є окремою підставою для пред'явлення позову, оскільки перше з них регулює збереження житла за тимчасово відсутніми громадянами, а правило другої статті передбачає втрату членом сім'ї наймача права користування цим житловим приміщенням у разі його вибуття на постійне проживання в інше житлове приміщення.

Детальніше з текстом рішення можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138822211>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2026 у справі №753/4263/21 (провадження №61-4344св24) щодо звільнення кімнати у гуртожитку і щодо преюдиційного установлення певних обставин справи

Спир у цій справі виник внаслідок того, що члени сім'ї ОСОБА_1, який отримав службове жила приміщення, не звільнили кімнату у гуртожитку, а сам ОСОБА_1 продовжує проживати у вказаному жилому приміщенні.

Відповідно до даних корінця ордеру на жила приміщення від 27 лютого 2018 року №019066 серія Б, виданого Солом'янською РДА, ОСОБА_1 із сім'єю із двох осіб, а саме з матір'ю – ОСОБА_2, отримали ордер на право зайняття жилого приміщення, жилою площею 35,30 кв. м, яке складається із двох кімнат в ізольованій квартирі за адресою: АДРЕСА_1.

У зв'язку з тим, що відповідачі кімнату 1 у гуртожитку не звільнили, Київське КЕУ, Будинкоуправління №НОМЕР_1 Київського ЕУ Міністерства оборони України, вперше звернулися з позовом до суду про виселення ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з гуртожитку, а саме з кімнати №НОМЕР_1, квартири АДРЕСА_3, без надання іншого житла. Позов був мотивований, зокрема, тим, що станом на день звернення до суду з позовом в кімнаті АДРЕСА_11 гуртожитку проживають ОСОБА_5 та його мати ОСОБА_2,

які безпідставно користуються зазначеною кімнатою, оскільки вказану кімнату було надано старшому лейтенанту ОСОБА_1 та його матері на період навчання на курсах із вивчення англійської мови при посольстві Великобританії в Україні.

У справі №761/7028/19 рішенням Шевченківського районного суду міста Києва від 13 квітня 2020 року, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від 29 вересня 2020 року та постановою Верховного Суду від 03 червня 2021 року (провадження №61-15719св20), у задоволенні позову Київського КЕУ, Будинкоуправління №1 Київського КЕУ Міністерства оборони України до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про виселення з гуртожитку, а саме з кімнати АДРЕСА_4, – відмовлено.

Суди відмовили у позові з тих підстав, що матеріали справи не містять доказів того, що відповідачі використали своє право на вселення до квартири за адресою: АДРЕСА_1. ОСОБА_1 та ОСОБА_6 зареєстровані та проживають у кімнаті АДРЕСА_11. Разом з тим доказів, зокрема відповідного витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, які б підтверджували наявність у відповідачів права власності на будь-яке житло, матеріали справи не містять. Матеріали справи також не містять доказів, які свідчать, що відповідачі використали своє право на вселення в надане їм постійне житло, немає доказів того, що ордер був зданий до житлово-експлуатаційної організації, а також, що у паспортах відповідачів наявна відмітка про виписку з попереднього місця проживання.

Надалі позивач звернувся із цим позовом, в якому, зокрема, просив виселити ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з квартири АДРЕСА_2, з наданням житлового приміщення, яке вони раніше займали, а саме кімнати №НОМЕР_1 у гуртожитку квартири АДРЕСА_3.

Апеляційний суд, відмовляючи у задоволенні позовних вимог у частині виселення відповідачів, керувався тим, що відповідачі не звільнили та користуються кімнатою у гуртожитку за адресою: АДРЕСА_6, що встановлено Київським апеляційним судом у справі №761/7028/19.

Колегія суддів зазначає, що суд апеляційної інстанції, взявши до уваги обставини, встановлені у постанові Київського апеляційного суду від 29 вересня 2020 року у справі №761/7028/19, не надав оцінки тому, що до позову додано акт від 23 грудня 2020 року про проведення перевірки проживаючих у двокімнатній квартирі АДРЕСА_2, та акт від 24 грудня 2020 року про проведення перевірки проживаючих у гуртожитку у кімнаті АДРЕСА_4. Вказані докази не могли бути оцінені у справі №761/7028/19, оскільки не існували станом на дату ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

За таких обставин преюдиційні факти, встановлені у справі №761/7028/19, у справі, яка переглядається, не мають правового значення, а тому у цій справі апеляційний суд повинен оцінити докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, надати оцінку як зібраним у справі доказам загалом, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивувавши відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів) (частини перша, друга, третя статті 89 ЦПК України), врахувавши, що цивільна справа повинна бути вирішена з урахуванням «балансу вірогідностей». Суд повинен вирішити, чи існує вірогідність того, що на підставі наданих доказів, а також правдивості тверджень заявника, вимога цього заявника заслуговує довіри (постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі №129/1033/13-ц, провадження №14-400цс19).

Отже, враховуючи, що суд апеляційної інстанції не дослідив зібрані у справі докази, зважаючи на обґрунтованість заявлених у касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, постанова Київського апеляційного суду від 16 вересня 2025 року підлягає скасуванню, а справа – направленню на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138787464>

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ТА З ІНШИХ ПИТАНЬ

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.06.2026 у справі №131/526/24 (провадження №61-1862св25) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю

Відповідно до статті 1268 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням. Спадкоємець, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого у статті 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених у частинах другій – четвертій статті 1273 цього Кодексу. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Одноразова грошова допомога у зв'язку зі смертю військовослужбовця призначається і виплачується фізичним особам, які мають право на її отримання, зокрема, жінка (чоловік), з якою (з яким) загинула (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили (частина четверта статті 16-1 Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»).

Під час вибору і застосування норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановях Верховного Суду (частина четверта статті 263 ЦПК України).

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року у справі №560/17953/21 (провадження №11-150апп23) вказано:

«104. Справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, належать до юрисдикції суду за таких умов:

- факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто від них мають залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян. Для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету встановлення;

- встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право. Якщо під час розгляду справи про встановлення факту заінтересованими особами буде заявлений спір про право або суд сам дійде висновку, що у цій справі встановлення факту пов'язане з необхідністю вирішення в судовому порядку спору про право, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює цим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах;

- заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення. Для цього заявник разом із заявою про встановлення факту подає докази на підтвердження того, що до її пред'явлення він звертався до відповідних організацій за одержанням документа, який посвідчував би такий факт, але йому в цьому було відмовлено із зазначенням причин відмови (відсутність архіву, відсутність запису в актах цивільного стану тощо);

- чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів.

105. Водночас у частині шостій статті 294 ЦПК України визначено, що суд залишає заяву про встановлення факту, без розгляду якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, і роз'яснює заінтересованими особами особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах.

106. При цьому між ОСОБА_1 та Міністерством оборони України не може бути спору про право на отримання одноразової грошової допомоги, оскільки відповідач не є суб'єктом отримання такої соціальної допомоги.

107. Аналіз наведених норм свідчить про те, що чинне цивільне процесуальне законодавство відносить до юрисдикції цивільного суду справи про встановлення фактів, від яких залежить виникнення, зміна або припинення суб'єктивних прав громадян. Чинне законодавство не передбачає іншого судового порядку підтвердження факту, що має юридичне значення, окрім як розгляд справ про встановлення факту, що має юридичне значення, в порядку цивільного судочинства.

108. Отже, відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року судом встановленим законом, який розглядає справи про встановлення факту, що має юридичне значення, зокрема факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, є суд цивільної юрисдикції на підставі статті 19 ЦПК України та пункту 5 частини першої статті 315 ЦПК України».

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 11 лютого 2026 року в справі №308/17634/23 (провадження №14-40цс25) вказано:

«143. Одноразова грошова допомога у зв'язку зі смертю військовослужбовця призначається і виплачується фізичним особам, які мають право на її отримання (батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого).

144. За такого правового регулювання можна зробити висновок, що в таких справах спір може виникнути лише між суб'єктами отримання одноразової грошової допомоги, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів. Саме для таких цілей чинним процесуальним законодавством (частина шоста статті 294, частина четверта статті 315 ЦПК України) передбачено, що факт перебування особи на утриманні може розглядатись у позовному провадженні у порядку цивільного судочинства.

145. У постанові від 18 січня 2024 року у справі №560/17953/21 Велика Палата Верховного Суду розглядала питання юрисдикційності справи про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу з метою призначення та виплати одноразової грошової допомоги, де, серед іншого, висувала, що між особою і Міністерством оборони України не може бути спору про право на отримання одноразової грошової допомоги, оскільки відповідач не є суб'єктом отримання такої соціальної допомоги.

146. Велика Палата Верховного Суду вважає, що сформовані у зазначеній постанові висновки є правозастосовними до цих правовідносин про встановлення факту перебування онуки на утриманні загиблого діда (військовослужбовця), оскільки встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки також передбачено частиною першою статті 315 ЦПК України і метою встановлення факту є призначення і виплата одноразової грошової допомоги».

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 квітня 2025 року в справі №131/364/24 (провадження №61-15584св24) вказано:

«Оцінюючи доводи касаційної скарги про незалучення до участі у справі як відповідача Міністерства оборони України, що є підставою для відмови у позові, колегія суддів зазначає про таке.

У таких справах спір може виникнути лише між суб'єктами отримання одноразової грошової допомоги, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів. Відповідно, між ОСОБА_1 та Міністерством оборони України такого спору бути не може, оскільки останнє не є суб'єктом отримання такої соціальної допомоги згідно із положеннями статті 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Зазначене узгоджується із правовими висновками, що містяться у пункті 106 постанови Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року у справі №560/17953/21, а також у постанові Верховного Суду від 19 лютого 2025 року в справі №298/1350/22 (провадження №61-15100св24)».

Суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, у межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених у цьому Кодексі випадках. Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд (частина перша, третя статті 13 ЦПК України).

Диспозитивність – один із базових принципів судочинства, керуючись яким позивач самостійно вирішує, які позовні вимоги заявляти. Суд позбавлений можливості формулювати позовні вимоги замість позивача (див. пункт 118 постанови Великої Палати Верховного Суду від 21 грудня 2022 року у справі №914/2350/18 (914/608/20) (провадження №12-83гс21)).

Цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін, кожна сторона повинна довести ті обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених у цьому Кодексі. Кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов'язаних із вчиненням чи невчиненням нею процесуальних дій. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях (частина перша, третя, четверта статті 12, частина перша, п'ята, шоста статті 81 ЦПК України).

У справі, що переглядається:

під час звернення до суду з позовом у цій справі ОСОБА_1 просила: 1) встановити юридичний факт проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_4, та ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_5, з 04 лютого 2021 року до 21 лютого 2024 року; 2) встановити факт перебування ОСОБА_1 на утриманні чоловіка ОСОБА_4, який загинув ІНФОРМАЦІЯ_3 поблизу населеного пункту Мемрик Донецької області. При цьому позивач наголошувала, що встановлення юридичних фактів спільного проживання та перебування на утриманні є необхідними для того, щоб позивач мала можливість реалізувати свої права на спадкове майно та користуватись пільгами, передбаченими у законодавстві для членів сімей загиблих військовослужбовців;

за своїми вимогами про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу та перебування на утриманні позивач ОСОБА_1 визначила відповідачем ОСОБА_2 (матір ОСОБА_4) як спадкоємця за законом першої черги. Разом з тим у матеріалах справи відсутні докази на підтвердження тієї обставини, що відповідач (мати ОСОБА_4), як спадкоємець за законом першої черги, прийняла спадщину після смерті сина ОСОБА_4, який загинув ІНФОРМАЦІЯ_3, тоді як позов пред'явлено у квітні 2024 року (до закінчення шестимісячного строку, передбаченого у частині першій статті 1270 ЦК України);

проте суд апеляційної інстанції не звернув уваги, що під час шлюбу ОСОБА_4 та ОСОБА_1 у них народилися діти: ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_2. Станом на час відкриття спадщини після смерті ОСОБА_4 його діти ОСОБА_7 та ОСОБА_8 були неповнолітньою та малолітньою особами відповідно, тому з урахуванням положень статті 1268 ЦК України вони є особами, які прийняли спадщину. Також суд не врахував, що в цій справі спір існує між суб'єктами отримання одноразової грошової допомоги;

вирішення судом вимог ОСОБА_1 про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу та перебування на утриманні у будь-якому разі впливає на права та інтереси дітей, незалежно від обставин прийняття спадщини іншим спадкоємцем за законом першої черги, зокрема матері ОСОБА_4 – відповідача ОСОБА_2;

пред'явлення позову до неналежного відповідача (неналежного складу відповідачів) є самостійною підставою для відмови в позові;

з огляду на те, що ОСОБА_1 не залучила до участі у справі як відповідачів осіб, які відповідно до норм статті 1268 ЦК України прийняли спадщину, а саме ОСОБА_7 та ОСОБА_8, то у задоволенні її позову до ОСОБА_2 апеляційному суду належало відмовити саме з підстав його пред'явлення за неналежного суб'єктного складу відповідачів;

апеляційний суд, не з'ясувавши належний суб'єктний склад за позовними вимогами ОСОБА_1, помилково вдався до аналізу обґрунтованості її позовних вимог.

За таких обставин суд апеляційної інстанції правильно відмовив у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу та перебування на утриманні, але помилився стосовно мотивів такої відмови. Тому постанову апеляційного суду належить змінити. Виклавши її мотивувальну частину в редакції цієї постанови.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137690586>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.06.2026 у справі №740/3165/24 (провадження №61-3966св26) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю

Позовна заява мотивована тим, що ОСОБА_1 з 19 січня 2008 року перебувала з ОСОБА_6 у зареєстрованому шлюбі, який розірвано за рішенням Ніжинського міськрайонного суду від 27 лютого 2020 року. Після розірвання шлюбу вони проживали в одній квартирі, вели спільне господарство, виховували спільного сина ОСОБА_2, мали спільний бюджет, сплачували комунальні послуги, купували речі, предмети побуту, виїздили за кордон, відпочивали на морі, спільно їздили до родичів та друзів, планували подарувати сину квартиру, позивач зі свого банківського рахунку сплачувала штрафи та кредит за ОСОБА_6, який, як військовослужбовець, на час відпустки приїздив додому, пересилав позивачу документи, речі, грошові кошти на потреби сім'ї, зі свого боку вона відправляла посилки, під час перебування у госпіталі після поранення навідувала його, та після смерті отримала свідоцтво про смерть, здійснила поховання за власні кошти, всі документи померлого зберігаються у неї.

На звернення ОСОБА_1 щодо допомоги на поховання ОСОБА_6 Вертіївська сільська рада у цьому відмовила з посиланням на розірвання шлюбу, також було відмовлено і на виплату внаслідок загибелі ОСОБА_6, як військовослужбовця, допомоги.

Відповідач ОСОБА_2 є її сином, відповідачі ОСОБА_3, ОСОБА_4 є батьками ОСОБА_6.

Встановлення факту необхідне позивачці для отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, передбачених у законодавстві пільг та визнання в моральному плані статусу відносин із ОСОБА_6, що надто важливо для неї та сина.

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (абзац 1 частини другої статті 3 СК України).

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі №644/6274/16-ц (провадження №14-283цс18) вказано, що «згідно з абзацом п'ятим пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 3 червня 1999 року №5-рп/99 у справі про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї» членами сім'ї військовослужбовця є, зокрема, особи, які постійно з ним мешкають і ведуть спільне господарство. До таких осіб належать не тільки близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід і баба), але й інші родичі чи особи, які не перебувають з військовослужбовцем у безпосередніх родинних зв'язках (брати, сестри дружини (чоловіка); неповнорідні брати і сестри; вітчим, мачуха; опікуни, піклувальники, пасинки, падчерки й інші). Обов'язковими умовами для визнання їх членами сім'ї, крім спільного проживання, є: ведення спільного господарства, тобто наявність спільних витрат, спільного бюджету, спільного харчування, купівля майна для спільного користування, участь у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин. Отже, законодавство не передбачає вичерпного переліку членів сім'ї та визначає критерії, за наявності яких особи складають сім'ю. Такими критеріями є спільне проживання (за винятком можливості роздільного проживання подружжя з поважних причин і дитини з батьками), спільний побут і взаємні права й обов'язки».

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 жовтня 2019 року в справі №643/6799/17 (провадження №61-1623св19) зазначено, що

«проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу є спеціальною (визначеною законом, законною) підставою для виникнення у них деяких прав та обов'язків, зокрема, права спільної сумісної власності на майно. Для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу потрібно враховувати у сукупності всіх ознак, що притаманні наведеному визначенню.

Так, при встановленні факту наявності у осіб спільного побуту доцільно враховувати ознаки, визначені у понятті домогосподарства. Домогосподарство є сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Взаємність прав та обов'язків передбачає наявність як у жінки, так і у чоловіка особистих немайнових і майнових прав та обов'язків, які можуть впливати, зокрема, із нормативно - правових актів, договорів, укладених між ними, звичаїв. Для встановлення цього факту важливе значення має з'ясування місця і часу такого проживання. Підтвердженням цього може бути їх реєстрація за таким місцем проживання, пояснення свідків, представників житлово-експлуатаційної організації. Щодо часу проживання слід зазначити, що за своєю природою проживання однією сім'єю спрямоване на довготривалі відносини».

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі №554/8023/15-ц (провадження №14-130цс19) зроблено висновок:

«Вирішуючи питання про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, суд має установити факти: спільного проживання однією сім'єю; спільний побут; взаємні права та обов'язки (статті 3, 74 СК України)».

У Законі не визначено, які конкретно докази визнаються беззаперечним підтвердженням факту спільного проживання, тому вирішення питання про належність і допустимість таких доказів є обов'язком суду під час їх оцінювання. Належними та допустимими доказами проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу є, зокрема, докази: спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності у сторін спільного бюджету, проведення спільних витрат, придбання майна в інтересах сім'ї, наявності між сторонами подружніх взаємних прав та обов'язків, інших доказів, які вказують на наявність встановлених між сторонами відносин, притаманних подружжю. При цьому факт місця реєстрації (проживання) жінки та чоловіка за однією адресою не є ні головною, ні обов'язковою ознакою наявності фактичного шлюбу. Так само факт спільного проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу не може бути встановлений лише показаннями свідків та наявністю спільних фотографій за відсутності інших доказів (див., зокрема, постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 серпня 2023 року у справі №363/3231/18 (провадження №61-2801св23)).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 травня 2026 року в справі №143/520/24 (провадження №61-13384св25) вказано:

«Положеннями частини першої статті 74 СК України встановлено, що якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.

У постанові від 03 липня 2019 року у справі №554/8023/15-ц Велика Палата Верховного Суду зауважила, що, вирішуючи питання про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, суд має установити факти спільного проживання однією сім'єю; спільний побут; взаємні права та обов'язки (статті 3, 74 СК України).

Таким чином, для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу потрібно враховувати у сукупності всі ознаки, що притаманні наведеному визначенню, і предметом доказування у таких справах є факти спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності у сторін спільного бюджету, проведення спільних витрат, придбання майна в інтересах сім'ї, наявності між сторонами взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю.

Згідно з абзацом п'ятим пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 03 червня 1999 року №5-рп/99 обов'язковими умовами для визнання осіб членами сім'ї, крім спільного проживання, є ведення спільного господарства, тобто наявність спільних витрат, спільного бюджету, спільного харчування, купівля майна для спільного користування, участь у витратах на утримання житла, його ремонт, надання взаємної допомоги, наявність усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням, інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин.

Факт спільного відпочинку сторін, спільна присутність на святкуванні свят, пересилання відповідачем коштів на рахунок позивачки, самі по собі, без доведення факту ведення спільного господарства наявності спільного бюджету та взаємних прав і обов'язків притаманних подружжю не може свідчити про те що між сторонами склались та мали місце усталені відносини які притаманні подружжю (постанови Верховного Суду від 15 серпня 2019 року у справі №588/350/15, від 19 березня 2020 року у справі №303/2865/17, від 23 вересня 2021 року у справі №204/6931/20, від 30 червня 2022 року у справі №694/1540/20).

Факт місця реєстрації (проживання) жінки та чоловіка за однією адресою не є ні головною, ні обов'язковою ознакою наявності фактичного шлюбу. Так само факт спільного проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу не може бути встановлений лише показаннями свідків та наявністю спільних фотографій за відсутності інших доказів (правовий висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 04 грудня 2023 року у справі №543/563/22).

Закон не визначає, які конкретно докази визнаються беззаперечним і достатнім підтвердженням факту спільного проживання, тому вирішення питання про належність і допустимість таких доказів є обов'язком суду при їх оцінці».

Суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги (частина перша статті 367 ЦПК України).

Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього (частина третя статті 367 ЦПК України).

Апеляційний суд під час перевірки законності й обґрунтованості рішення суду першої інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та не має права виходити як за межі доводів апеляційної скарги, так і за межі вимог, заявлених у суді першої інстанції, крім випадків, передбачених у частинах третій та четвертій цієї статті.

Касаційний суд зауважує, що законодавець імперативно визначив необхідність здійснювати відхилення доводу (аргументу) апеляційної скарги чи відзиву, з яким апеляційний суд не погоджується. При цьому не має значення, чи стосується такий довід (аргумент) судового рішення по суті, чи тільки процесуального питання (див., зокрема, постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 січня 2024 року у справі №501/1672/22 (провадження №61-16084св23), постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2024 року у справі №441/1159/21 (провадження №61-14938св23)).

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИЗНАННЯ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

У справі, що переглядається:

під час задоволення позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу суд першої інстанції вказав, що є доведеним спільне проживання позивача ОСОБА_1 та ОСОБА_6 однією сім'єю в період з 31 березня 2020 року до часу смерті останнього ІНФОРМАЦІЯ_2, наявності їх спільного побуту і взаємних прав та обов'язків, сприйняття один одного як найближчої людини, у зв'язку із чим позов задовольнив. Мета встановленого факту – отримання позивачем статусу члена сім'ї загиблого військовослужбовця та передбачених у законодавстві пільг внаслідок загибелі військовослужбовця;

в апеляційній скарзі відповідачка ОСОБА_4, зокрема, вказувала, що:

1) з часу розлучення відповідно до рішення Ніжинського міськрайонного суду від 27 лютого 2020 року у справі №740/4526/19 шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_6 розірваний і з цієї дати вони не є чоловіком та дружиною. Ініціатором розлучення була ОСОБА_1, яка зазначила про те, що шлюб був невдалим, різні характери та погляди на сімейне життя, спільне господарство не ведеться (позовна заява від 12 вересня 2019 року), збереження шлюбу неможливе. Позов ОСОБА_1 просила задовольнити. Відповідач ОСОБА_6 позов визнав. Жодна зі сторін не просила час на примирення. Сторони подали заяви до суду про бажання розірвати шлюбні відносини;

2) ОСОБА_1 подала до суду позовну заяву про стягнення аліментів з ОСОБА_6. Стягнення проводилося в примусовому порядку до дня смерті ІНФОРМАЦІЯ_2 а також стягнення аліментів проводилося після смерті протягом декількох місяців (справа №740/5005/19, позовна заява від 22 жовтня 2019 року);

3) з листопада 2021 року ОСОБА_1 залишила квартиру на АДРЕСА_3, та переїхала жити до іншого житла на АДРЕСА_8. ОСОБА_6 в квартирі АДРЕСА_4 з листопада 2021 року проживав самотійно, з часу звільнення квартири колишньою дружиною ОСОБА_1;

4) ОСОБА_6 був призваний на військову службу до лав Збройних Сил України. На військову службу проводжав його батько – ОСОБА_3 і більше ніхто. З огляду на наказ командира військової частини НОМЕР_1 від 11 квітня 2023 року членами родини записані син – ОСОБА_2, розлучений. Проживає: АДРЕСА_2;

5) відповідно до довідки від 20 травня 2023 року №1094, виданої командиром в/ НОМЕР_3 ОСОБА_2, зазначено відомості інших членів сім'ї загиблого (померлого, безвісно відсутнього): батько – ОСОБА_3. Зазначені дані взяті з особистої справи військовослужбовця, де він зазначає свої фактичне місце проживання, сімейний стан. Таким чином, ОСОБА_6 самотійно, перебуваючи на службі, вказав своє місце проживання: АДРЕСА_2, – це адреса матері – ОСОБА_4 та батька – ОСОБА_3;

6) ОСОБА_1 не зверталася до нотаріальної контори про прийняття спадщини після смерті ОСОБА_6. Пам'ятник на могилі ОСОБА_6 встановили батьки за власні кошти, жодної участі ОСОБА_1 не брала;

7) реальні та фактичні шлюбні відносини між ОСОБА_6 та ОСОБА_1 були відсутні, жодного спільного господарства не вели. Єдиним зв'язком між сторонами був син ОСОБА_19, на користь якого стягувалися аліменти (а. с. 94 – 98, том 2).

До апеляційної скарги відповідачка ОСОБА_4, зокрема, долучила копію витягу з наказу від 11 квітня 2023 року (а. с. 100, том 2), яка не подавалася до суду першої інстанції. Суд апеляційної інстанції прийняв вказаний доказ та жодного процесуального рішення щодо нього не ухвалив;

апеляційний суд під час ухвалення постанови про залишення без змін рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу обмежився вказівкою про те, що загалом погоджується з висновком суду першої інстанції; доводи апеляційної скарги не дають підстав для скасування судового рішення, оскільки суд першої інстанції правильно встановив фактичні обставини справи, надав їм правильну правову оцінку та правомірно задовольнив позов;

апеляційний суд не врахував, що законодавець імперативно визначив необхідність здійснювати відхилення доводу (аргументу) апеляційної скарги чи відзиву, з яким апеляційний суд не погоджується. Апеляційний суд по суті на жоден аргумент апеляційної скарги не відповів. За таких обставин апеляційний суд зробив передчасний висновок про залишення без змін рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, про встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, по суті не переглянувши рішення суду першої інстанції в цій частині.

Тому постанову апеляційного суду в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, про встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу належить скасувати та передати справу в цій частині на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137649354>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.07.2026 у справі №382/535/25 (провадження №61-4275св26) щодо оголошення фізичної особи померлою

У справі №755/11021/22, формулюючи висновки, Велика Палата Верховного Суду виходила з того, що у частині другій статті 46 ЦК України законодавець навів дві спеціальні норми: «фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій» та «з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців».

Велика Палата Верховного Суду для з'ясування змісту припису речення другого частини другої статті 46 ЦК України «з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців» використовувала телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення норми права.

У пунктах 62, 65, 66 постанови у справі №755/11021/22 Велика Палата Верховного Суду висувала: «Речення друге частини другої статті 46 ЦК України не конкретизує обставини, за яких суд може застосувати скорочений шестимісячний строк замість дворічного, зазначеного у реченні першому цієї частини. Водночас суд може послатися на шестимісячний строк у разі наявності істотних підстав для припущення, що фізична особа загинула внаслідок воєнних дій, збройного конфлікту, і без обґрунтованих підстав очікувати, що з часом обставини зміняться або з'являться нові дані щодо місцезнаходження цієї особи.

У чинному ЦК України видозмінену до реалій незалежної України статтю 21 законодавець виклав у статті 46 без істотних змін, доповнивши її у частині другій реченням другим з наведенням спеціального правила із вказівкою на право суду (з урахуванням конкретних обставин) оголосити фізичну особу померлою до спливу дворічного строку, але не раніше спливу шести місяців.

Законодавець доповнив чинний ЦК України реченням другої частини другої статті 46 ЦК України задля врегулювання ситуацій, коли у суду є достатні істотні підстави вважати, що на основі доказів у конкретній справі фізична особа - з надзвичайно великою вірогідністю - є дійсно померлою (загиблою), і що впродовж двох років, зазначених у частині першій цієї статті, про особу не буде додаткових відомостей як про живу».

У підсумку Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку: «... шість місяців, які визначені в реченні другому частини другої статті 46 ЦК України, мають відраховуватися від дня закінчення активних бойових дій на місці (на території) ймовірної загибелі фізичної особи, що дозволятиме надати правову охорону людям, які постраждали від війни та у яких у зв'язку з вірогідною смертю зниклої фізичної особи виникають певні цивільні права та правомірні інтереси, і забезпечуватиме правову справедливість».

Шестимісячний строк, який у цьому випадку обраховується з дня закінчення активних бойових дій, виконує функцію своєрідного запобіжника, спрямованого на захист прав та інтересів фізичної особи, яка може перебувати в невідомому місці або тимчасово не мати змоги вийти на зв'язок із різними причинами, пов'язаних з обставинами воєнних дій, збройного конфлікту. Така правова гарантія запобігає передчасному оголошенню особи померлою, враховуючи, що в умовах війни можуть бути численні фактори, які заважають встановленню фактичного місця перебування людини. Цей строк забезпечує можливість з'ясування додаткових обставин або отримання нової інформації про зниклу особу, що сприяє уникненню помилкових судових рішень, які могли б призвести до негативних правових наслідків для самої особи, її родичів і суспільства загалом.

Очевидно, що Велика Палата Верховного Суду у справі №755/11021/22 не формулювала висновок для ситуації, коли територія, на якій відбулася вірогідна загибель військовослужбовця, на момент такої події була територією активних бойових дій, а потім окупована супротивником.

Обставини справи, яка перебувала на розгляді у Великій Палаті Верховного Суду, стосувалися подій, коли ймовірна загибель фізичної особи сталася на території, де велися активні бойові дії, а після їх завершення територія залишилася під контролем України.

Оскільки за встановленими у цій справі обставинами територія, на якій відбулася вірогідна загибель військовослужбовця ОСОБА_3, на момент такої події була територією активних бойових дій, а потім окупована супротивником, у суду з надзвичайно великою вірогідністю є достатні істотні підстави вважати, що військовослужбовець ОСОБА_3 загинув, а тому відлік строку, передбаченого у частині другій статті 46 ЦК України, може бути здійснений у цій справі з 29 жовтня 2022 року.

Такий висновок суду не суперечить висновку Великої Палати Верховного Суду про те, що шість місяців мають відраховуватися від дня закінчення активних бойових дій на місці ймовірної загибелі фізичної особи або від дня настання події, за якої відбулася загибель фізичної особи, якщо така подія, хоча й є наслідком воєнних дій, проте сталася не на території ведення активних бойових дій (див. пункт 109 постанови).

На переконання колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, розширювальне тлумачення частини другої статті 46 ЦК України, за якого відлік строку, після спливу якого фізична особа може бути оголошена померлою, ставиться у залежність від можливості отримання підтверджень із території, що після завершення активних бойових дій набула статусу тимчасово окупованої, призводить до позбавлення заявників передбаченого у законі механізму захисту його прав, оскільки наведена норма не пов'язує перебіг відповідних строків з такими подіями.

Аналогічний висновок зробив Верховний Суд у постанові від 18 лютого 2026 року у справі №759/22513/24.

У справі, яка переглядається у касаційному порядку, встановлено, що відповідно до сповіщення сім'ї від 02 листопада 2022 року №40 чоловік, солдат ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_5, механік-водій 3 механізованої роти 1 механізованого батальйону 29 жовтня 2022 року зник безвісти в результаті здійснення противником штурмових дій позицій підрозділу поблизу населеного пункту Павлівка Волноваського району Донецької області, тривають пошукові заходи.

Відповідно до акта службового розслідування за фактом зникнення безвісти солдата ОСОБА_3, солдата ОСОБА_10, молодшого сержанта ОСОБА_11, старшого солдата ОСОБА_12, солдата ОСОБА_13, старшого солдата ОСОБА_14 від 10 грудня 2022 року та наказу командира військової частини НОМЕР_1 від 10 грудня 2022 року №4344 зараховано солдата ОСОБА_3, механіка-водія 3 механізованої роти НОМЕР_2 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1, у розпорядження командира військової частини НОМЕР_1 з 29 жовтня 2022 року до часу його прибуття, вважати його таким, що зник безвісти за особливих обставин під час забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації під час воєнних дій на території України.

Також зі змісту вказаного акта, складеного за результатами службового розслідування, встановлено, що 29 жовтня 2022 року з 14 годин 00 хвилин до 18 годин 00 хвилини противник штурмував позиції взводного пункту 72132 в районі с. Павлівка Донецької області з наряду населеного пункту Єгорівка Донецької області, зав'язався стрілецький бій. Під час відступу на запасні позиції зі сторони противника пролунала довга кулеметна черга, під час якої молодший сержант ОСОБА_15 побачив, що солдат ОСОБА_3 неприродньо закинув голову назад, шолом злетів з його голови, а він сам впав на спину та сповз по траві. Підлізши ближче до солдата ОСОБА_3 молодший сержант ОСОБА_15 побачив в лобі солдата ОСОБА_3 вхідний отвір від кулі.

04 листопада 2022 року Відділ поліції №2 Бориспільського районного управління поліції Головного управління Національної поліції в Київській області вніс відомості про реєстрацію кримінального провадження №12022111100001368 за частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України.

Згідно з листом від Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими від 23 липня 2025 року №222/кш/18482, в інформаційній системі з питань поводження з військовополоненими містяться такі відомості: ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_5, відсутнє підтвердження від Міжнародного Комітету Червоного Хреста або зі сторони російської федерації про перебування в полоні, стан здоров'я та місце утримання.

Враховуючи наявні у матеріалах справи докази, Верховний Суд вважає, що у цій справі є підстави припускати з високим ступенем вірогідності, що військовослужбовець ОСОБА_3, ймовірно, загинув за особливих обставин у результаті стрілецького вогню противника під час захисту Батьківщини та виконання бойового завдання й забезпечення здійснення заходів з національної безпеки та оборони, відсічі та стримування збройної агресії російської федерації, тому суд першої інстанції дійшов обґрунтовано висновку про оголошення ОСОБА_3 померлим.

Також Верховний Суд бере до уваги, що ОСОБА_1 та ОСОБА_3, стосовно якого подана заява про оголошення померлим, мають одну неповнолітню дитину та трьох малолітніх дітей, які мають право на соціальний захист від держави.

Таким чином, висновки суду першої інстанції відповідають обставинам справи, встановленим відповідно до вимог процесуального права, та узгоджуються з нормами матеріального права, які місцевим судом правильно застосовані.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138038078>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.07.2026 у справі №480/6919/24 (адміністративне провадження №К/990/16409/25) щодо належного відповідача у справі

Обставини справи. Зі встановлених судами попередніх інстанцій обставин убачається, що ОСОБА_1 у період з 15 жовтня 2022 року по 08 січня 2023 року (коли на нього було покладено тимчасове виконання обов'язків за вакантною посадою начальника прикордонного оперативно-розшукового відділу (з місцем дислокації АДРЕСА_1) головного оперативно-розшукового відділу ІНФОРМАЦІЯ_1) був зарахований до списків особового складу та всіх видів забезпечення ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1), а у період з 09 січня 2023 року по 17 травня 2024 року – НОМЕР_2 прикордонного загону, з якого звільнений з військової служби.

Відмовляючи ОСОБА_1 у задоволенні позову, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що із цим позовом позивач звернувся до неналежного відповідача – ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1), оскільки ОСОБА_1 звільнений з НОМЕР_2 прикордонного загону, а тому саме цей прикордонний загін є останнім місцем його служби та повинен у разі наявності підстав здійснити перерахунок і виплату ОСОБА_1 з жовтня 2022 року по січень 2023 року грошового забезпечення.

Обґрунтування Суду. Верховний Суд неодноразово, у тому числі й у постановях від 11 серпня 2021 року у справі №809/1042/18, від 12 липня 2022 року у справі №804/3730/18, від 13 вересня 2023 року у справі №620/4900/22, від 12 грудня 2023 року у справі №160/7116/19, на які послався скаргник у касаційній скарзі, наголошував на тому, що визначення відповідачів, предмета і підстав заявленого позову є правом позивача. Натомість встановлення належності відповідачів та обґрунтованості заявленого позову – обов'язком суду, який виконується під час розгляду справи. При цьому обов'язком суду є встановлення належності відповідачів та їх заміна у разі потреби.

Позивач не завжди спроможний правильно визначити відповідача. Звертаючись до суду з адміністративним позовом, позивач зазначає відповідачем особу, яка, на його думку, повинна відповідати за позовом, проте під час розгляду справи він може заявити клопотання про заміну відповідача належним. Заміна відповідача може відбутися за клопотанням не лише позивача, а й будь-якої іншої особи, яка бере участь у справі, у тому числі й за клопотанням самого відповідача, або навіть за ініціативою суду.

Однак, відмовляючи ОСОБА_1 у задоволенні позову з підстав, що він звернувся з позовом до неналежного відповідача (ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1)), суд першої інстанції не вирішив питання про заміну цього відповідача належним (яким, на переконання суду, є НОМЕР_2 прикордонний загін) чи залучення до участі у справі співвідповідача / другого відповідача, що свідчить про порушення судом першої інстанції норм процесуального права, зокрема статті 48 КАС України, про що слушно зазначено у касаційній скарзі.

Водночас, визначаючи ІНФОРМАЦІЯ_1 (військову частину НОМЕР_1) неналежним відповідачем щодо заявленого ОСОБА_1 позову та вважаючи особою, яка має відповідати за пред'явленим позовом, – НОМЕР_2 прикордонний загін, суд першої інстанції, як і апеляційний суд, не з'ясували належним чином предмет і підстави заявленого позову.

Зокрема, суди попередніх інстанцій не взяли до уваги, що позивач у цій справі заявив позовні вимоги про: визнання протиправними дій ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1), які полягають у застосуванні з жовтня 2022 року по січень 2023 року посадового окладу за 20 тарифним розрядом у розмірі 4510 грн під час нарахування ОСОБА_1 грошового забезпечення, грошової допомоги на оздоровлення, надбавок та доплат, нарахованих та виплачених у зв'язку із проходженням військової служби; зобов'язання ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1) здійснити перерахунок та виплату ОСОБА_1 з жовтня 2022 року по січень 2023 року грошового забезпечення, грошової допомоги на оздоровлення, надбавок та доплат,

нарахованих та випланих у зв'язку із проходженням військової служби, із застосуванням посадового окладу за 32 тарифним розрядом у розмірі 6200 гривень.

Зі змісту оскаржуваних судових рішень не прослідковується, з яких міркувань суди попередніх інстанцій виходили з того, що за заявленою позовною вимогою про визнання протиправними дій ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1), які полягають у застосуванні з жовтня 2022 року по січень 2023 року посадового окладу за 20 тарифним розрядом у розмірі 4510 грн під час нарахування ОСОБА_1 грошового забезпечення, грошової допомоги на оздоровлення, надбавок та доплат, нарахованих та випланих у зв'язку із проходженням військової служби, відповідачем має бути НОМЕР_2 прикордонний загін, урахувавши, що у період з жовтня 2022 року по 08 січня 2023 року ОСОБА_1 не проходив військову службу в НОМЕР_2 прикордонному загоні, не був зарахований до списків особового складу цього прикордонного закону та не перебував на його грошовому забезпеченні.

Згідно з висновками Верховного Суду, викладеними у постановках від 19 липня 2019 року у справі №240/4911/18, від 07 серпня 2019 року у справі №825/694/17, від 20 листопада 2019 року у справі №620/1892/19, від 04 травня 2023 року у справі №640/29759/21, на які послався скаржник у касаційній скарзі, виплата індексації грошового забезпечення здійснюється за місцем перебування військовослужбовців на грошовому забезпеченні та обмежене фінансування не впливає на право позивача отримати індексацію грошового забезпечення.

Умови грошового забезпечення військовослужбовців Держприкордонслужби визначаються у законодавстві. Зокрема, порядок, умови та розміри виплати грошового забезпечення військовослужбовцям, які проходять військову службу в Держприкордонслужбі, визначаються в Інструкції №558, у пунктах 3 та 7 розділу I якої встановлено, що грошове забезпечення військовослужбовцям виплачується в органах Держприкордонслужби за місцем їх служби або органом, у якому вони перебувають на фінансовому забезпеченні згідно з приміткою до штату.

Грошове забезпечення, що належить військовослужбовцю і своєчасно не виплачено йому або виплачено в меншому ніж належало розмірі, виплачується за весь період, протягом якого військовослужбовець мав право на нього.

Тож, оскільки належним є відповідач, який є суб'єктом порушеного, оспорюваного чи невизнаного матеріального правовідношення, урахувавши, що у період з жовтня 2022 року по 08 січня 2023 року ОСОБА_1 проходив військову службу в ІНФОРМАЦІЯ_1 (військовій частині НОМЕР_1), був зарахований до списків особового складу саме цього прикордонного загону, в якому перебував на всіх видах забезпечення, позивач правомірно звернувся з позовними вимогами до ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1) і суд, своєю чергою, мав перевірити правомірність оскаржуваних позивачем дій ІНФОРМАЦІЯ_1 (військової частини НОМЕР_1) щодо виплати йому в спірний період відповідного грошового забезпечення.

Цілком логічною є позиція судів попередніх інстанцій, що розрахунок за всіма видами належного ОСОБА_1 на день звільнення матеріального та грошового забезпечення має бути здійснений НОМЕР_2 прикордонним загonom, який є останнім місцем служби позивача, тобто суб'єктом, з якого останній звільнився з військової служби, у якому перебував на відповідному забезпеченні на час звільнення та виключення зі списків особового складу у зв'язку зі звільненням, що встановлено чинним законодавством України. Зокрема, приписами пунктів 293 та 300 Положення №1115/2009 передбачено, що особа, звільнена з військової служби, на день виключення зі списків особового складу органу Держприкордонслужби розраховується за всіма видами належного їй на день звільнення матеріального та грошового забезпечення. Розрахунок звільнених з військової служби осіб за належне їм продовольче, речове та інше забезпечення здійснюється в органах Держприкордонслужби, в яких вони перебувають на відповідному забезпеченні.

Отже, під час звільнення з військової служби позивач має гарантоване право на отримання всіх видів грошового забезпечення до дня виключення його зі списків особового складу, зокрема, одноразової грошової допомоги під час звільнення, грошової компенсації за невикористані дні відпустки, грошового забезпечення до дня виключення зі списків тощо. Їхній розрахунок, нарахування та виплата покладені безпосередньо на суб'єкта за останнім місцем служби військовослужбовця.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137907662>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.08.2026 у справі №158/3496/25 (провадження №61-7356св26) щодо оголошення особи померлою

Суд може розпочати відлік шестимісячного строку для оголошення особи померлою від дня настання події, яка спричинила загибель фізичної особи, у разі якщо ця подія відбулася за межами території ведення активних бойових дій, проте є наслідком воєнних дій.

У такому випадку у разі подій (наприклад, авіаударів, ракетних обстрілів, терактів, підривів на мінах, загибелі під час евакуації чи гуманітарної місії) на територіях, які формально не є зоною активних бойових дій, але мають прямий зв'язок з воєнними діями, збройним конфліктом, суд має право розпочати відлік шестимісячного строку з моменту такої події. Якщо докази, як-от: відеоматеріали, документи або показання свідків тощо, дозволяють з високим ступенем вірогідності припустити ймовірну загибель особи, зволікання у визнанні фізичної особи померлою стає невинуватим і не відповідає принципу правової визначеності.

Відповідно до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 28 лютого 2025 року №376, у редакції станом на час розгляду справи судом, територія с. Нове Лиманської міської територіальної громади належала до: територій можливих бойових дій з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2022 року; територій активних бойових дій з 25 лютого 2022 року по 14 квітня 2022 року; тимчасово окупованих Російською Федерацією території України з 15 квітня 2022 року по 26 вересня 2022 року; територій активних бойових дій з 27 вересня 2022 року по 31 грудня 2022 року; територій активних бойових дій з 01 січня 2023 року по 08 вересня 2023 року.

Територіальна громада Краматорського району Донецької області, до складу якої входить с. Нове, в районі якого під час виконання бойового завдання зник безвісти ОСОБА_3, з 08 вересня 2023 року належить до територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси та на даний час відсутні дані про припинення таких бойових дій (п. 3.2 розділ 3 Наказу).

Відповідно до наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 07 березня 2026 року №87 «Про визначення районів ведення воєнних (бойових) дій» станом з 01 по 28 лютого 2026 року на території Лиманської міської територіальної громади, Краматорського району, Донецького району ведуться воєнні (бойові) дії. Відповідно с. Нове належить до Лиманської міської територіальної громади, Краматорського району, Донецького району.

ОСОБА_3 зник безвісти в результаті воєнних дій на території с. Нове Лиманської міської територіальної громади, де ведуться активні бойові дії, як на час звернення заявника з цією заявою, так і під час розгляду справи судом першої інстанції, і під час апеляційного перегляду цієї цивільної справи.

Суди попередніх інстанцій зробили висновок, що матеріали справи не містять переконливих та беззаперечних доказів, на підставі яких суди могли б дійти висновку про можливість оголошення померлим ОСОБА_3. Оскільки, як на момент зникнення безвісти, так і на момент звернення заявника до суду та вирішення справи судом першої та апеляційної інстанцій, на території, де зник безвісти ОСОБА_3, ведуться активні бойові дії, заява ОСОБА_1 про оголошення померлою цієї особи є передчасною та до задоволення не підлягає.

Подібні висновки викладені також у постанові Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі №211/1832/25.

Таким чином, колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, які не суперечать положенням частини другої статті 46 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138787665>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.08.2026 у справі №240/6876/24 (адміністративне провадження №К/990/23103/26) щодо відмови у наданні статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видачі посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни

У статті 4 Закону №3551-XII визначено, що ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни.

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону №3551-XII до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання,

одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових ділянках залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період громадянської та Другої світової воєн або з участю в бойових діях у мирний час.

У пункті 1 частини другої цієї норми встановлено, що до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать також особи з інвалідністю з числа: військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання інших обов'язків військової служби, пов'язаних з перебуванням на фронті в інші періоди, з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, з участю у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, іншим ураженням ядерними матеріалами.

Отже, для визначення права на встановлення статусу "особа з інвалідністю внаслідок війни" за правилами пункту 1 частини другої статті 7 Закону №3551-XII підлягає встановленню те, що, по-перше, особа, яка претендує на встановлення такого статусу, є особою з числа військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, та, по-друге, такі особи стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання інших обов'язків військової служби, пов'язаних з перебуванням на фронті в інші періоди, з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, з участю у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, іншим ураженням ядерними матеріалами.

За змістом положень статті 7 Закону №3551-XII до осіб з інвалідністю внаслідок війни належать виключно особи з числа військовослужбовців діючої армії та інші, які отримали інвалідність під час захисту Батьківщини, або ж виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних із перебуванням на фронті, в районі воєнних дій.

При цьому приналежність особи до інваліда війни відповідно до статті 7 Закону №3551-XII безпосередньо пов'язана з визначенням самого поняття "ветеран війни", яке міститься у статті 4 цього Закону.

Таким чином, визначальною ознакою категорії осіб, які належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни, є те, що такі особи безпосередньо брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав.

Такий висновок узгоджується з висновком Верховного Суду, викладеним, зокрема, у постанові від 02.04.2021 у справі №0540/9350/18.

Водночас колегія суддів зазначає, що отримання ушкодження здоров'я під час проходження військової служби (пов'язаного з проходженням служби) та встановлення надалі інвалідності внаслідок такого ушкодження не є достатньою підставою для надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Визначальним є те, що таке ушкодження повинно бути пов'язане із безпосередньою участю у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав.

Відтак визначальним під час розгляду цієї справи є встановлення того, чи пов'язана інвалідність позивача з виконанням обов'язків військової служби поєднаним із безпосередньою участю у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав, адже в іншому випадку особа не може вважатися інвалідом війни.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/138803139>

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ЗА ЧЕРВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2026 РОКУ